

PARKING I.

Menišček/*P. ater*

Menišček (*Periparus ater*) je ptica pevka iz družine sinic (*Paridae*).

Je dokaj pogost prebivalec Evrope in Azije, med našimi sinicami pa je najmanjši. Zlahka ga spregledamo v jati drugih sinic, npr. velikih sinic in plavčkov, ko prileti na kmilnico, zagradi seme in odleti z njim na bližnje drevo, kjer ga v kritju mirno poje, ali pa ga shrani za kasnejši čas.

Telesne značilnosti: Menišček, najmanjši predstavnik sinic, je dolg 10,5–12 cm z razponom kril 17–21 cm in okvirno težo 8-10 g.^[3] Ni tako barvit kot plavček, lahko pa ga zamenjamo z močvirsko ali gorsko sinico. Prepoznamo ga po beli lisi na tilniku, ki je še posebej vidna zaradi črno obarvane glave, belih lic in velikem podbradku črne barve. Rep je kratek in sive barve, na krilih pa ima dve izrazito beli progji.

Gnezdenje: Gnezdi v duplih nizko pri tleh pa tudi v štorih, zidnih špranjah in celo v tleh v opuščenih rovih malih sesalcev, kot je npr. miš. Zelo pogosto zasede gnezdilnico, a le, če je nameščena med iglavci ali v živi meji. Velja pravilo, da premer vhodne luknje ne sme biti večju od 2,4 cm, ker jo drugače zasedejo sinice, večje od meniščka. Gnezdo je narejeno iz mahu, navadno pa je znotraj nastlano z dlako, v nasportju s plavčkom, ki gnezdo nastelje s perjem. Samica znese vanj od 7-10 belih jajc z rdečimi pegami. Vali 14-16 dni, mladiči, ki so gnezdomci in valjenci, pa poletijo po 16-20 dneh. Ima 2 zaroda v času od meseca aprila do maja.

Življenjski prostor in navade: Habitat meniščka obsega večino Evrope in Azije ter severno Afriko. Biva v mešanih in iglastih gozdovih, pa tudi na vrtovih. Zunaj gnezditvenega obdobja se meniščki pogosto pomešajo v jate z drugimi sinicami, ki iščejo hrano po gozdovih in vrtovih. Spomladi se par vrne v svoje gnezditveno območje, svoj prihod pa oznanja z glasnim *pi-ču, pi-ču*, med klici pa je tudi visoki *ci-ci*, ki je podoben kraljičkovemu. Poje zelo podobno veliki in gorski sinici, vendar s hitrejšim ritmom. Ravno tako kot pri veliki sinici poznamo tudi pri meniščku veliko variabilnost napevov.

Prehrana

Hranjenje s semeni skupaj s plavčkom (levo)

S svojimi dolgimi prsti se menišček spretno oprijemlje šopov iglic in storžev, ki s svojim tankim kljunom stika za žuželkami. Hrani se tudi z gosonicami in s pajki. Jeseni in pozimi so pomemben del njegove prehrane semena, ki jih lušči iz storžev.

Zaloge si meniškci delajo predvsem jeseni, ko jih pogosto vidimo ob krmilnicah, kjer se hranijo z orehovimi jedrci, semeni in lojem, vendar je njihovo število odvisno od razpoložljive hrane. Svojo majhnost spretno izkorišča, ko išče hrano na najtanjših vejicah na koncu drevesnih vej.

Velikost: 10,5-11,5 cm

Bivališče: mešani in iglasti gozdovi, žive meje, vrtovi

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: skodeličasto, v duplu dreves in štorov, tudi v luknjah v tleh

Število jajc: 7-9, bela, rdečkasto pikasta

Tip mladiča: gnezdomec puhavec

Zarod: 2, april-maj

Hrana: poleti žuželke in pajki, gosenice, pozimi semena iglavcev

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: močvirska in gorska sinica

Podobno petje: močvirska sinica

Evropski naravovarstveni status: non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste: Menišček je najmanjša evropska sinica. Prepoznamo ga po veliki glavi s podolgovato, belo liso na tilniku ter po belih perutnih progah. Menišček živi pretežno v iglastih in mešanih gozdovih od nižin do drevesne meje, najdemo ga tudi v parkih in listnatih gozdovih s primesjo iglavcev. V južni Evropi naseljuje tudi čiste, listnate gozdove. Za gnezdenje uporablja dupla nizko pri tleh, a tudi šture, špranje zidov in celo opuščene rove malih sesalcev v tleh. Pri nas je pogosta celoletna vrsta

Foto: Tone Trebar, aivan

Taščica /*E .rubecula*

Táščica (znanstveno latinsko ime ***Erithacus rubecula***) je mala ptica iz reda pevcev in družine muharjev. Pred časom so jo uvrščali v družino drozgov, sedaj pa jo uvrščajo med muharje starega sveta (Evrazija in Afrika).

Taščica je znana evropska ptica pevka. Velika je od 12,5 do 14,0 cm in je znana po svojem bojevitnem obnašanju navkljub svoji majhnosti.

Življenjsko okolje: Najdemo jo tako v gozdu kot na vrtu, edino na neporasli planjavi je ne srečamo. Njeno življenjsko okolje je grmovje, zlasti tisto, ki daje dovolj vlage, v kateri se dobro počutijo členonožci, ki so hrana taščic. Jé pa tudi razno jagodičevje.

Življenjske navade: Taščica je samotarka, družbe pripadnikov svoje vrste ne prenaša dobro, zato skrbi za meje svojega okoliša vse leto. Zlasti spomladi so taščice še posebej bojevite in se včasih stepejo med seboj. Takrat jih skrb za svoje ozemlje lahko prižene tako daleč, da lahko napadejo lutko ptiča, ki ima oranžno pobarvana prsa.

Nekatere taščice, ki gnezdijo v Sloveniji čez zimo odletijo v tople kraje. Sem pa ta čas lahko prideje njihove vrstnice s severa (celo iz Rusije).

Gnezdenje: Gnezdo si spletejo med gostimi koreninami v gozdu. Gnezdo lahko najdemo tudi na okenski polici ali v cvetličnem lončku v bližini našega doma.

Oglašanje: Taščica poje v večernem mraku in zgodaj zjutraj, spomladi pa po cel dan.

Velikost: 13-15 cm

Bivališče: gozdovi, parki, vrtovi

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, v duplu, na veji, ob koreninah

Število jajc: 2-9, rožnato do rjasto rjava, rdečkasto pegasta

Tip mladiča: gnezdomec valjenec

Zarod: 2-3, marec-junij

Status: delna selivka

Podobne vrste: mali muhar, mladiči slavca, pogorelček, prosnik

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Taščica je skoraj nezamenljiva prebivalka naših parkov, gozdov in vrtov. S svojim značilnim napevom in pojavo majhne, sive ptice z izrazitim oranžnim obrazom in prsim je poznana mnogo ljudem. Taščica gnezdi na tleh, med listjem in travo, pogosto v brežini ali v kakšnem deblu. V Evropi je to široko razširjena in pogosta ptica, prav tako tudi pri nas, kjer velja za zelo pogosto celoletno vrsto. Foto: Ivan Kogovšek

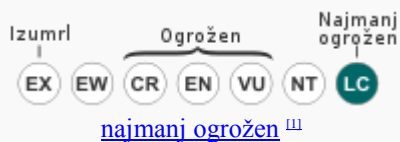
Stržek / *T.troglodytes*

Stržek

Odrasli samec, ki v kljunu drži ujeto žuželko.
[petje](#) (pomoc·info)

Ohranitveno stanje taksona

Znanstvena klasifikacija

Kraljestvo:	Animalia (živali)
Deblo:	Chordata (strunarji)
Poddeblo:	Vertebrata (vretenčarji)
Razred:	Aves (ptiči)
Red:	Passeriformes (pevci)
Družina:	Troglodytidae (stržki)
Rod:	Troglodytes
Vrsta:	<i>T. troglodytes</i>

Znanstveno ime

Troglodytes troglodytes

Stržek (znanstveno ime *Troglodytes troglodytes*) je ptica pevka, ki je eden najbolj razprostranjenih in številnih ptičev Evrope. Zlahka ga spoznamo po majhni velikosti in privzdignjenem repu. Je najkrajši evropski ptič.

Troglodyte dobesedno pomeni »prebivalec jam«, znanstveno ime pa je dobil zaradi pogostega iskanja hrane v razpokah.

Telesne značilnosti: Odrasel stržek je čokate postave in meri od 9–10 cm, razpon kril pa je od 13–17 cm. Povprečno tehtajo od 8-13 g.^[2] Teme, trtica in rep so kostanjevo rjave barve. Slednji je poleg tega še kratek in raven. Zgornji del je enake barve in je temno prečno progast. Nadočesna črta je svetlo rjavkasto bela, vzdasta proga je rjava in se vleče čez oči. Grlo in prsi in trebuh so zelo svetlo rjave barve, zadnji je ob bokih tudi progast. Kljun, ki je rjave barve, je kratek, tanek in rahlo upognjen. Noge so rjave in srednje dolge.

Življenjski prostor in navade: Življenjski prostor stržka se razprostira po vsej Evraziji, Severni Afriki in Severni Ameriki. V južni Evropi je habitat omejen na hribovita ali gorata območja. V Sloveniji je splošno razširjen in je stalnež, zato ga lahko izkušen opazovalec opazi večino dni v letu. Manjka le na zelo suhih območjih Primorske in Bele krajine. Severni skandinavski stržki se selijo, preletijo pa lahko tudi do 2500 km oz. 1500 milj. Populacijo stržkov ocenjujejo na več milijonov osebkov, v Sloveniji je poleti od 50.000 do 70.000 parov, pozimi od 15.000 do 35.000. Najpogostejši habitati so gozdovi, vrtovi, vresišča, močvirja in žive meje. Kljub temu, da spada med manj ogrožene vrste, obstaja možnost ponovne ogroženost.

Največ časa prebije ob gosti podrasti (gajih z mnogo grmovja), mešanih gozdnih, nasadih, po vrtovih, parkih in živih mejah, ustrezajo pa mu bolj vlažni predeli, zato je pogost tudi v obrežnih jezerskih in rečnih predelih, po vrtovih, parkih in živih mejah. Njegovo bližino navadno zaznamo samo po značilnih klicih in glasnem petju. Oglašja se s ponavljajočim *tik-tik* ali *klink* ob nevarnosti, navadno ali pri parjenju pa presenetljivo glasno žvrgoli. Podobno kot stržki pojejo le še sive pevke. Za razliko od drugi vrst, stržki, tako kot taščice, bele pastirice in postovke, zamejijo svoje območje tudi zunaj gnezdnitvenega obdobja zaradi hrane, še posebej pozimi. Po navadi se ne družijo skupaj in jih torej najdemo posamezno, včasih pa jih najdemo skupaj v paru. Izjeme so tudi parjenje in hudi mraz, pri katerem se v luknjah stiska več stržkov skupaj, da tako zmanjšajo površino telesa, skozi katero se izgublja toplota.

Njegov let je okoren in raven, leti pa lahko s hitrostjo do 32 km/h.

Prehrana: Stržki iščejo hrano, drobne žuželke in pajke, med listjem in pod drevesno skorjo, v špranjah v stenah in pod odpadlim listjem. Priložnostno se hranijo tudi s semenjem in jagodami in celo paglavce ter zlate ribice. Včasih poberejo s tal tudi različna semena ter nstrgani sir.

Razmnoževanje: Stržki gnezdijo v luknji ali špranji brega, v času meseca aprila do maja in imajo samo en zarod. Samec splete iz mahov, praprotovih listov in lišajev in trave več kroglastih (v obliki kupole) gnezd s stranskim vhodom in jih skrije med korenine, veje ali skale. Istočasno ima v vsakem od njih zarod z drugo samico. V gnezdu je od 5-8 jajc, ki so belkasta in po navadi rdeče pegasta in so velikosti od 13–16 mm. Valjenje poteka od 14-17 dni. Mladiči so gnezdomci in puhasti; poletijo v 15-20 dnevih.

- *odrasel stržek*

odrasel stržek z mladiči

hranjenje mladiča

mladiči stržka

Stržek (*Troglodytes troglodytes*)

Velikost: 9-10 cm

Bivališče: podrast vlažnih gozdov, parki, ob potokih

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: kroglasto gnezdo v skalni razpoki ali med drevesnimi koreninami

Število jajc: 3-16, belkasta, rdeče pegasta

Tip mladiča: gnezdomec valjenec

Zarod: 1, marec-maj

Status: klatež

Podobno petje: siva pevka

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

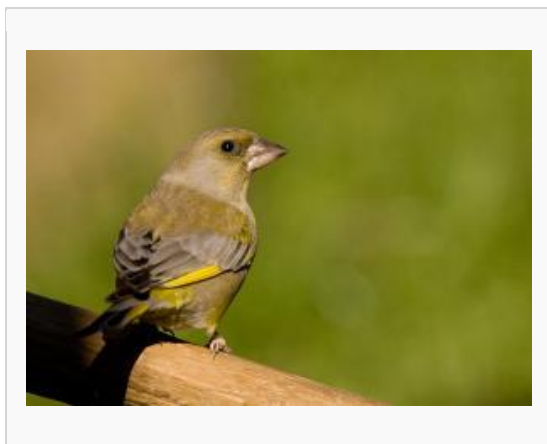
jan	feb	mar	apr	m	j	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	---	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste : Stržek je rjavo grahast ptiček čokate postave, ki se s kratkim privzdignjenim repom kot kakšna miš smuka po talnem rastlinju in stika za žuželkami in pajki. Med vsemi našimi ptiči ima najkrajše peruti. Za tako majhnega ptiča ima presenetljivo močan glas. Njegov napev lahko poslušamo ob potokih, studencih in v vlažnih gozdovih. Samec splete iz mahov, listja in lišajev več kroglastih gnezd s stranskim vhomom in jih skriva med korenine, veje ali skale. Samica si nato eno izbere za gnezdenje. Pogosto pa je, da ima samec istočasno v vsakem gnezdu zarod z drugo samico. V hudem mrazu se v luknjah stiska več stržkov skupaj, da tako zmanjšajo površino telesa, skozi katero se izgublja toplota. V Sloveniji je splošno razširjen, manjka le na zelo suhih območjih Primorske in Bele krajine.

Zelenec / Zelenec (*Carduelis chloris*)

Velikost: 14-15 cm

Bivališče: vrtovi, močvirja, gozdovi, žive meje

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: skodeličasto, v grmovju ali na drevesu

Število jajc: 4-6, blede modra, črna pikasta

Tip mladiča: gnezdomec puhavec

Zarod: 2-3, april-junij

Hrana: semena, jagode

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: samica domačega vrabca, čižek

Evropski naravovarstveni status: SPEC 4

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste: Zelenec je dobil ime po rumenozeleno obarvanem perju. Samci so pretežno olivno zeleni, na trtici in spodnji strani pa so rumeno obarvani. Samice so zelenkasto sive in šibko temno progaste. Na perutih in repu so manj rumene. Madostni osebki so močnejše progasti. Zelenec je eden najbogostejših srednjeevropskih gnezdilcev. Najdemo ga v zelo različnih okoljih, od parkov, vrtov pa do mestnih središč. Zunaj gnezditvenega obdobja se pogosto v skupinah klatijo po odprtih pokrajinah. Pozimi pa se te skupine občasno združijo v velike jate. V Sloveniji

je zelo pogosta celoletna vrsta. Foto: Erik Šinigoj, Tone Trebar

Divji petelin / *T. urogallus*

NA KRATKO O DIVJEM PETELINU

Divji petelin (*Tetrao urogallus*) je **največja gozdna oziroma koconoga kura**. Drugo ime zanj je **veliki petelin**. Živi v **obsežnih ohranjenih starih mirnih gozdovih**. Samec – petelin je težak do 5 kg, samica – kura je polovico lažja. Pozimi se hrani predvsem z iglicami, poleti pa z borovnicami, brusnicami in malinami. Zgodaj pomladi na posebnih mestih, ki jih imenujemo **rastišče**, poteka skrivnostno skupinsko dvorjenje samcev samicam. Po parjenju samica na tleh naredi gnezdo, znese do 10 jajc in po 4 tednih se izvalijo mladiči. Ti so begavci in kmalu po izvalitvi sledijo materi, ki sama skrbi zanje.

Divji petelin je bil nekoč zelo pogost in priljubljena lovna ptica. Žal njegovo **število zadnjih nekaj desetletij vztrajno upada**. Z mnogih območij je zato že izginil. **Ogroža ga predvsem človek s svojimi posegi v okolje**, zlasti gozdarske in turistično-rekreativne dejavnosti. Primernegega življenjskega prostora, kjer bi imel mir in dovolj hrane, je vse manj.

Velika škoda bi bila, da bi Finžgarjev »kralj ptic« in Tavčarjev »gozdne perutnine vladar« za vedno zapustil naše gozdove.

ŽIVLJENJSKI PROSTOR IN RAZŠIRJENOST DIVJEGA PETELINA

Divji petelin živi v **mirnih starih obsežnih mešanih in iglastih gozdovih**. Zelo pomembna je prisotnost posameznih manjših površin brez dreves, **presvetlin in jas**, na katerih najde dovolj hrane. Zelo rad ima gozdove z **bogato podrastjo**, zlasti borovnice, ki je vir hrane in nudi zavetje. Veliko časa namreč preživi na tleh in takrat je zelo izpostavljen plenilcem, podrast pa zelo zmanjša verjetnost, da bi ga ti opazili.

Za življenje te ptice so pomembna tudi mesta, kjer lahko gnezdi skrita pred plenilci. Za to so potrebna **debla podrtih dreves in debela drevesa** s koreninami, med katerimi naredi gnezdo. Pomembna so tudi **mravljišča** gozdne mravlje, ki so hrana mladičem. **Gozdov, ki ustrezajo divjemu petelinu je vse manj.**

V Sloveniji danes živi divji petelin predvsem v **gorskih in predgorskih gozdovih**, kjer je dovolj miru in manj plenilcev. To je večinoma na nadmorski višini nad 800 m. Še pred nekaj desetletji je bil pogost tudi precej nižje, nekdam celo na ljubljanskem Rožniku. Poseljeval je **Julijske Alpe, Pokljuko, Jelovico, Škofjeloško, Cerkljansko in Polhograjsko hribovje, Karavanke, Savinjske Alpe, Koroško in Posavsko hribovje, Trnovski gozd, Nanos, Snežnik, Kočevsko, Pohorje, Kobariško, Tolminsko in Bovško**. Danes je z nekaterih območjih že izginil, marsikje pa je tik pred tem. Največ divjih petelinov je ostalo na Pokljuki, Jelovici in Koroškem

HRANA DIVJEGA PETELINA

Prehrana divjega petelina je odvisna od letnega časa. Pozimi se hrani predvsem z **iglicami**, zlasti rdečega bora in jelke. Pomladi se hrani tudi s **popki** bukve in drugih listavcev, poleti pa največ z **borovnicami, brusnicami in malinami**. Mladiči so v prvih tednih zelo odvisni od hrane živalskega izvora kot so **gozdne mravlje, gosence** in druge žuželke

RAZMNOŽEVANJE

Zgodaj pomladi v aprilu (ali še prej) in maju na posebnih stalnih mestih – **rastiščih** poteka **skupinsko dvorjenje samcev samicam**. Petelini zgodaj zjutraj začno s petjem na drevesu, kasneje pa z njim nadaljujejo na tleh. Ob tem se šopirijo in spreletavajo ter tako označujejo svoj teritorij in vzbujajo pozornost samic. Včasih

pride tudi do spopadov. Samice se pariyo le z najmočnejšim petelinom, ki je navadno v sredini rastišča. Na »močnih« rastiščih je lahko tudi deset in več samcev, vendar so taka rastišča danes izjemno redka. Na večini rastišč je tako le eden in ta so zato zelo ogrožena in tik pred propadom.

Za zarod skrbi le samica. Po parjenju naredi **na tleh** skromno gnezdo in sicer med koreninami debelega drevesa, pod deblom podrtega drevesa ali v gostem rastju . Vanj znese 6-10 jajc, ki jih vali 28 dni. Kljub varovalni barvi je zelo izpostavljena plenilcem. Mladiči kmalu po izvalitvi sledijo materi in sami iščejo hrano. Zelo so občutljivi na slabo, torej hladno vreme, in izpostavljeni plenilcem. **Le redki dočakajo prvo zimo.**

OGLAŠANJE

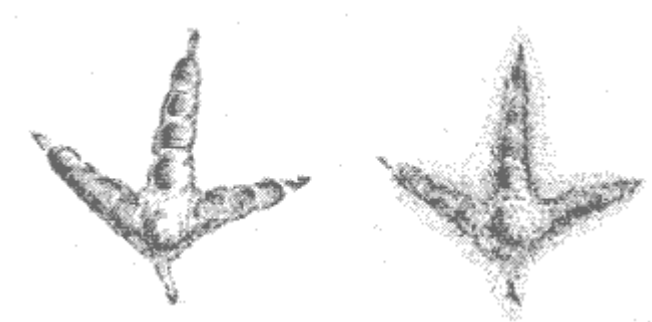
Oglašanje divjega petelina je zelo nenavadno. Najbolj poznano je petje **petelina na rastišču**, ki je sestavljeno iz štirih delov: klepanje, drobljenje, glavni udarec in brušenje. Kljub velikosti, je petje presenetljivo **tiho in slabo slišno**. Oglašja se tudi kura in sicer precej bolj naglas kot petelin.

Kako se divji petelin oglašja si lahko pogledate na spodnji povezavi.

http://www.arkive.org/species/ARK/birds/Tetrao_urogallus/more_moving_images.htm
!

SLEDOVI

Divji petelin je **zelo plaha ptica** in ga zato redko vidimo. Njegovo prisotnost zato velikokrat ugotovimo le na podlagi najdenih sledi, kot so **iztrebki in stopinje**. Sledi so dobro vidne predvsem pozimi, ko je sneg.

Stopinje. Levo - poleti, desno - pozimi. Dolžina stopinje samca ju 9-12 cm, samice do 10 cm. Pozimi imajo na prstih posebna resasta peresa, ki olajšajo hojo po snegu (zmanjšajo udiranje).

Iztrebki.

OGROŽENOST DIVJEGA PETELINA

Število divjih petelinov že nekaj desetletij upada v večjem delu Evrope, tudi v Sloveniji. Razlogov za to je več, in ker hkrati deluje več negativnih dejavnikov, je učinek še toliko večji.

1. Uničevanje življenjskega prostora

Vsaka žival potrebuje za življenje ustrezno okolje in divji petelin ni nobena izjema. Okolje mora nuditi hrano v vseh obdobjih leta, zavetja pred plenilci, počivališča, primeren prostor za rastišče, mesta za gnezdenje idr.

Uničevanje življenjskega prostora te ptice je največkrat povezano z gozdarstvom. Problematično je zlasti **sekanje starega gozda in gradnja gozdnih cest**. Slednje tudi omogočijo povečanje **rekreativnih dejavnosti in vdor motornih vozil v gozd** in olajšajo gibanje plenilcem. Gozdarske aktivnosti se širijo vedno višje v še zadnja ohranjena zavetišča divjega petelina. V »negovanih gozdovih« ni debelih in podrtih dreves, drevesa pa so tanjša in rastejo skupaj, tako da je letanje tako velike in težke ptice nemogoče. Zaradi velike gostote dreves ni podrasti. Plenilci tako divjega petelina prej opazijo. V takem gozdu tudi primanjkuje hrane. **Življenjski prostor se krči tudi zaradi gradnje smučišč, vikendov in drugih objektov.**

Nekaterim živalim ti posegi celo ustrezajo. Med njimi so tudi plenilci. Za divjega petelina pa to ne velja. Te **spremenbe tako največkrat povzročijo njegovo izginotje**. Prilagojen je le za bivanje v starih mirnih gozdovih s presvetlitvami. Takih gozdov pa je vse manj.

2. Nemir

Nemir povzročajo **sečnja, pohodništvo, gradnja gozdnih cest, vožnja z motornimi vozili** po gozdnih poteh ali brezpotjih, **nabiralništvo, kolesarjenje, smučanje...** in tudi nepazljivo ali prepogosto **opazovanje na rastiščih**, zlasti pa **fotografiranje**. Nemir povzročajo tudi **psi**, ki se gibljejo nenadzorovano (niso na vrvici) in s tem vznemirjajo živali. Tovrstne dejavnosti iz leta v leto naraščajo.

Divji petelin je na nemir zelo občutljiv, še posebej v času rasti, valjenja in vodenja mladičev. Nemir lahko precej zmanjša uspešnost gnezdenja. Z gnezda prepodena kura se ne vrne kmalu, jajca se zato podhladijo in gnezdo propade. Vznemirjanje pozimi pa povzroči nepotrebno trošenje energije in prav lahko se zgodi, da žival zato zime ne preživi

Pričakovali bi, da se divji petelin na nemir lahko navadi. Opazovanja raziskovalcev pa kažejo, da temu ni tako. Mirnih predelov, kjer bi lahko živel je žal vse manj.

3. Plenilci

Divji petelin je veliko časa na tleh, kjer tudi gnezdi, in je zato **plenilcem zelo izpostavljen**. Število nekaterih plenilcev je v zadnjih desetletjih naraslo (npr. kuna belica, lisica). Vzrok temu ni le zmanjšanje lova nanje, ampak tudi izboljšanje njihovih prehranskih možnosti zaradi človekovega delovanja (npr. klavniški in drugi organski odpadki v gozdu).

4. Pašništvo

Pašništvo lahko divjemu petelinu škoduje ali koristi. Škodljivo je, če je **preveč intenzivno** in tako uniči rastline s katerimi se divji petelin hrani . Zlasti negativen vpliv ima **paša v gozdu**, ki ne le uničuje podrast, ampak lahko živali tudi poteptajo gnezda. **Žične ograje** za divjega petelina pomenijo določeno nevarnost, saj so slabo vidne. Trčenje vanje med letom je za tako težko ptico pogosto usodno. Negativen vpliv ima tudi gnojenje pašnikov.

Pozitiven vpliv ima paša predvsem tam, kjer preprečuje zaraščanje še zadnjih travnih površin. Na robovih takih travnikov pogosto uspeva jagodičevje in so ugodne razmere za mravljišča, kar izboljša prehranske razmere za divjega petelina.

5. Onesnaževanje

Onesnaževanje zraka in s tem padavin lahko negativno vpliva na rast borovnice, ki je pomembna za divjega petelina.

6. Lov

Divji petelin je bil zelo priljubljena lovna vrsta. Ker je njegovo število začelo upadati, je Lovska zveza Slovenije leta 1984 sama prepovedala lov nanj. Nekateri lovske družine so to storile že prej. Država ga je zavarovala z Uredbo o zavarovanju ogroženih živalskih vrst leta 1993. Tako **lov danes v Sloveniji divjega petelina ne ogroža več**, z izjemo morebitnega krivolova. Žal pa je zaradi opustitve lova med lovci precej upadlo zanimanje za varovanje te divjadi. **Vendar pa pravi lovci varuhi narave tej problematiki še vedno namenjajo veliko pozornosti in skrbi.**

7. Majhna velikost populacij

Divji petelin se je ohranil le v odmaknjenih predelih, ki pa med sabo niso povezani. Tako **izolirane skupne maloštevilnih osebkov so na negativne vplive še bolj občutljive in dolgoročno težko obstanejo**. Varovanje divjega petelina na samo majhnih območjih torej nikakor ne zadostuje.

DIVJI PETELIN V UMETNOSTI

Divji petelin je (bil) priljubljen motiv številnih umetnikov, kot so pisatelji in slikarji. Verjetno bi pri nas težko našli žival, ki bi jo tako "opevali", kot sta divjega petelina Ivan Tavčar in Fran Saleški Finžgar.

Nanju je ta mogočna ptica nedvomno naredila močan vtis. Kdor divjega petelina dobro pozna, že ve zakaj. To lepo vidimo v delih "V Zali" in "Na petelina". V obeh je predstavljen tudi lov na petelina, vzdušje in občutenje ob tem. Ob tem pa je treba povedati, da sta oba pisatelja lovila to ptico v času, ko je bila izjemno številčna, in je lov zato ni ogrožal. Danes so razmere seveda povsem drugačne. Tavčar, bi žalostno ugotovil, da "gozdne perutnine vladarja" v Zali verjetno ni več. Verjetno bi ga zanimalo zakaj?

Kratke citate obeh del ste verjetno opazili na vrhu vsake strani. V nadaljevanju pa je nekaj odlomkov.

Ivan Tavčar: V Zali

...

Tudi naša starodavna Zala se je že zbudila iz dolgega zimskega spanja. Brstje se ji odpira po bukovih šumah, tako da so vsako jutro nje vrhovi bolj in bolj zaviti v svetlo, prvopomladno zelenje. In vsako jutro se prebudi v tem zelenju brezštevila tolpa krilatih pevcev, ki so v Zali trpeli lakoto in mraz v dolgi dolgi zimi, ali pa se ravnokar povrnili s toplim jugom v kraj, kjer so nekdaj pomladi nosili svoja gnezda. Izmed vseh prva se zbudi drobna taščica in kakor srebrn zvonček gostoli nje močna pesem visoko z vitke jelke v pozdrav mlademu jutru, ki že kaže zorni svoj obraz izza mračnega hribovja. Takoj oživi ves roj, oživi se veja za vejo, povsod vse prepeva, vse žvrgoli in kliče zlato sonce z nebeške postelje, kjer leži le predolgo.

...

In končno – na suhi veji, s katere se odpira pogled v globoki dol, zbudi se **gozdne perutnine vladar – divji petelin**, prevzet od sladke ljubezni, ki je kakor vsemu svetu vladarica tudi njemu. Po svoje zapoje večno pesem o ljubezni, toda če je nisi že prej čul, te pesmi, ne zaslišiš je v tihem logu, nego samo meniš, da padajo kje na trd kamen kaplje z mokrega vejevja. In takrat je resnično krasno v stari Zali! Vzlic hladnemu jutru se ogreje lovcu kri v žilah. Po temni lozi stopa, komaj kroti srce in skoro dihati si ne upa, samo da bi zalezal **zaljubljeno ptico**, ki je od strasti in ljubezni slepa in gluha, in to tudi proti nevarnosti in smrtonosnemu orožju. Ljubezen nam je vsem v pogubo, tako mladeniču, ki se zagleda v cvetoči obraz cvetočemu dekletu, tako **ptici na zelenem vrhu**, pojoči pesem ljubezni in vabeči **grahasto družico** na svatbo v prvi pomladi.

...

Okoli štirih smo bili pri vrhu, tam, kjer iztezajo stari borovci svoje grčavo vejevje proti nebu. Ko smo prihajali bliže, spustil se je z borovja **velikan – petelin**, zaplapolal z orjaškimi perutmi, raztegnil zelenobleščeči vrat, veličastno se dvignil v zrak, odplul čez globoko dolino in onstran počasi sédel v smrečje, ki obsenčuje dolgoraztegnjene bregove samotnemu Žirovskemu vrhu.

...

Tam pod Blegašem nad globokim Karlovcem se je že mračilo; sence so se raztezale iz doline v dolino, od jarka do jarka, objemajoč vasjo za vasjo, dokler se niso pritihotapile tudi do naše Zale in nje gorskih sosedov. In skoro tedaj se je utrgala tam na Žirovskem vrhu **črna lisa** izmed smrečja. In v večernem obzorju je rasla in rasla, dokler ga nismo opazili na prosto oko, **krilatega vladarja naših gozdov**. Z dolgim vratom predse štrleč, pomikal se je počasi v zraku, plul proti Zali, bliže in bliže ter se končno spustil v borovje na Zali, malone tako blizu, da smo čuli hrušč in plapot, ko je sedel na drevo.

...

Po temnih stezah smo odšli do svojih **petelinov**. Kdor ni izkusil kaj takega, njemu ni moči dopovedati, s kakšnimi čustvi lazi lovec v takih nočeh po tihem gozdu. Nikjer se ne gani list, samo po suhljadi začuješ tu in tam, da hodi žival po nočnih potih. Bodisi da skaklja zajec proti svojemu ležišču, bodisi da je lisica ali jazbec, ki se vrača z nočnega lova. Med vejevjem zaskovika ponekod sova ali pa mali čuk, ki počasi spušča tožne svoje glasove iz grla. Z Jernačem sva lezla po poti in vestno pazila na vsak korak, da ni kdo stopil na suho vejo in povzročil nepotrebnega hrušča, ki bi morda preplašil **orjaškega pevca**.

...

Tu med jelkami je pel. Pod njim so kokale kure, in ena, ki naju je bržkone začutila, vzplapolala je od tal in odletela po lozi. Nje **krilati ljubimec** pa je začel tako udelovati na svoji veji, kakor da so mu v nevarnosti vse grahaste ljubice. Kakor grah so se mu usipali glasovi iz grla in klepanje in brušenje se je vrstilo neprestano.

...

Fran Saleški Finžgar: Na petelina

...

Ne, to ni bila smrt, to je bilo rojstvo. Vse naokrog je dehtelo po svežem jutru, vse je v nemem molku čakalo, da zadoni po tokavah mogočni klic: Vstani! Vzbúdi se, zrno, in poženi kal in obrodi cvetlico! Razmakni se, popje, in razvij list in cvet! Oživi grm, in zapoj, zapoj pesem vstajenja in življenja! In dvigni se tudi ti, **kraljeva ptica naših gora**, zapusti bivališče v robidi in smrečju in s krepkim zamahom poleti na visoko bukev in – zapoj, zapoj, ti molčeči skrivač – pesem o ljubezni.

Čudo! Gora se odene v sočno zelenje, iz božjega perišča se na bogato nasuje krme po zemlji, v tihi mesečini se poigravajo topli valovi poletja – **on, kralj ptic**, pa molči. Viharji tulijo, bliski udarjajo – on molči. Listje porumeni, sence nemirno ščeбетajo, gladni lisjak zalaja – on molči. Zima zapoje requiem – on ne beži. Tisoči se selijo v strahu pred gladom – on ostane, molči in vztraja.

Ko pa nad iz vzhodnih gora prisveti v valovih prve pomladi okópana zarja, tedaj se dvigne **on, kralj**, in izpregovori kraljevsko besedo s trona mogočne bukve. In on, ki je molčal ob bogato pogrjnjeni mizi, in on, ki ni vzdihal, ko so ječala debela v burji, ki ni bežal, ko so bežali tisoči – zatisne oko in zakrkne uho ter prekipi v edini pesmi, za katero zna in pozna – v pesmi ljubezni, ki je edina močna in mogočna, začetek in konec dejanj in nehanj.

...

Na iztegnjeni roki stare bukve je stal – v tem hipu miren kot naslikana črna ptičja senca na sivo platno gostega mraka. Kakor bi nekaj sumil... Pa je visoko dvignil nogo in se izprehodil po veji s počasnim, tehtnim korakom. **Tako stopa kralj**. Nato je iztegnil vrat in prisluhnil na levo, na desno, upognil glavo nizko pod vejo in iskal po tleh, pa jo zopet dvignil ter pogledal k višku in iskal po strmini. Molk. **Kdo bi govoril, kadar ima besedo kralj?** In vendar on želi govorice. Vznejevoljen potrese bujno perje in se zamišljeno sprehaja po veji...

In je oprezoval z napetim vratom. Toda krog in krog grobni mir. Jeza je ugasnila, zopet je zaigralo srce, razprostrl je krasoto svoje obleke in zadonela je pesem.

...

Pozdravljena **kraljeva ptica**, ti simbol ljubezni, porodnice vseh velikih dejanj od konca do konca sveta!...

...

Prav v tistem hipu se je pa dvignilo sonce izza obzorja. Bogati žarki so se razlili po lesketajočem perju. **Petelin** je razprostrl krila, našopiril rep v pahljačo in se z veličastno kretnjo obrnil proti soncu. Glavo je globoko priklonil, dnevu v pozdrav, nato pa je iztegnil vrat in zapel – pesem vzhajajočemu soncu.

Divji petelin

Samec

Divji petelin, tudi **veliki petelin** (znanstveno ime *Tetrao urogallus*), je velika kura iz družine koconogih kur; živi v Evropi in osrednji Aziji, njegov življenjski prostor so zreli gozdovi z veliko podrasti

Opis: Divji petelin je največji med vsemi kurami. Samec meri od 74 do 90 cm v dolžino in doseže do 5 kg teže, samica pa je kot pri ostalih kurah za tretjino manjša, v dolžino meri med 54 in 63 cm. Težka je do 3 kg. Samca je ravno zaradi velikosti nemogoče zamenjati za katero drugo kuro. Ima razmeroma dolg rep, dolg vrat, njegovo perje pa je temno z vijoličastim pridihom. Zelo opazna je polkrožna bela pika na bazi krila in živordeča kožna guba (t.i. »roža«) nad očesom, ki izgleda kot obrv. Močan, vidno ukrivljen kljun je bledorumene barve. Pri vzletu je zelo glasen, sicer pa leti s hitrim, enakomernim zamahovanjem kril, ki ga prekinja z jadranjem. Dolg vrat in rep dajeta vtis, kot da so krila razmeroma majhna.

Samica

Samico je prav tako težko zamenjati s samicami drugih kur, saj je bistveno večja celo od samice ruševca. Od nje se poleg po velikosti loči tudi po rjavo-oranžnem perju na

grlu in zgornjem delu prsi. Po ostalih delih telesa je grahasta, nekoliko bolj blede barve kot samica ruševca, rep pa je daljši in bolj zaokrožen.

Tetrao urogallus urogallus

Divji petelin je znan predvsem po samčevem dvorjenju. Samci se spomladi zberejo na skupni jasi - »rastišču«, se postavijo na izpostavljeno mesto, razširi rep in poje značilen napev, sestavljen iz dveh delov, ki ju opisujemo kot »klepanje« in »brušenje«. Znano je, da se med »brušenjem« ne odziva na dogajanje v okolici, kar so izkoriščali lovci, da so se mu približali na ustrezno razdaljo za strel. Sicer je zelo plašen. Samica po parjenju zgradi skromno gnezdo na tleh in vanj izleže 6 do 10 jajc, iz katerih se po štirih tednih izležejo mladiči. Divji petelin je izrazit rastlinojed, le mladiči za svoj razvoj prvih nekaj tednov potrebujejo hrano z veliko beljakovinami in lovijo žuželke.

Življenjski prostor in razširjenost: Življenjski prostor divjega petelina so zreli borealni gozdovi z veliko podrasti. Predvsem pozimi so odvisni od iglic in poganjkov iglavcev, zato jih največkrat najdemo v iglastih gozdovih. Preferira sestoje vrst z veliko jagodičevja in sočnimi poganjki, poleg prevladujoče smreke še jelko, bukev, rdeči bor ali druge listavce. V mladih gozdovih ima zaradi gostega rastja težave z letenjem, zato se takšnih sestojev izogiba. Zaradi teh značilnosti je uporaben kot bioindikator zdravega starega gozdnega ekosistema in visoke stopnje biodiverzitete.

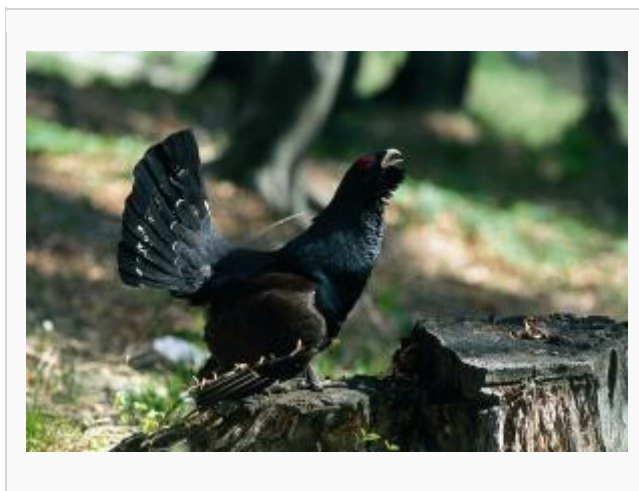
Živi po vsej Evropi vključno z Združenim kraljestvom (razen Irske, kjer je bil iztrebljen) in osrednji Aziji do Kitajske. V Sloveniji je razširjen na višinah med 600 in 1500 m nadmorske višine v alpskem svetu ter gozdnatih planotah na Notranjskem, Ribniškem, Snežniku in v Zasavju. Na teh nadmorskih višinah v Sloveniji prevladuje mešani gozd, zato ga kljub temu da preferira iglaste gozdove največkrat najdemo v tem habitatu.

Samec med dvorjenjem

Ogroženost in varstvo: Divji petelin ima obsežno območje razširjenosti v Evropi, veliko med 1 in 10 milijonov kvadratnih kilometrov, kjer živi populacija, ki šteje med 1,5 in 2 milijona osebkov. V zadnjem času opažajo rahel upad številčnosti, vendar ne dovolj da bi ga smatrali za ogroženo vrsto. Po kriterijih IUCN tako sodi med najmanj ogrožene vrste. Ogrožen je lokalno, predvsem zaradi izgube ustreznih habitatov in vedno toplejšega podnebja. Ponekod, predvsem v Zahodni in Srednji Evropi je lokalno iztrebljen.

V Sloveniji je bil še do pred kratkim cenjena lovska trofeja, zdaj pa je vse leto zaščiten po *Uredbi o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah*. Ogroža ga predvsem izguba habitatov zaradi povečanega izkoriščanja gozdov od prve polovice 20. stoletja dalje in ponovnega naseljevanja avtohtonih listavcev; ocenjujejo, da na slovenskem gnezdi le še 300 do 600 parov

Velikost: 74-90 cm (samec), 54-63 cm (samica)

Bivališče: stari sklenjeni gozdovi z manjšimi jasami

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: nastlana kotanaj v tleh

Število jajc: 5-16, drap, rdečkasto pikasta

Tip mladiča: begavec sledilec

Zarod: 1, april-maj

Hrana: popki, listi, semena, plodovi, mah, iglice

Status: stalnica

Podobne vrste: samici so podobne samice drugih gozdnih kur

Ogroženost v Sloveniji: E2 - močno ogrožena vrsta

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Divji petelin je naša največja koconoga kura. Samec je črn in rjav in po velikosti spominja na purana. Samica je skoraj za pol manjša in grahasto rjava. Divji petelin prebiva v starih alpskih mešanih in iglastih gozdovih med 1000 in 1500 metri višine. V Sloveniji jih je največ na Koroškem in Gorenjskem, pa tudi na Pohorju, Kokošenjaku, Škofjeloškem, Kočevskem in na Snežniku jih bomo našli. Avtor fotografije: Tomaž Mihelič

JEZERCA I.

Čopasta sinica / *P.cristatus* (***Parus cristatus***) je ptica pevka iz družine sinic (Paridae).

Telesne značilnosti: Čopasta sinica je velika 11–12 cm z razponom kril od 17 do 20 cm in okvirno teže 10-13 g. Zgoraj je rjavo-sive barve, spodaj pa je belkasta, perje okoli vratu je črne barve. Ima kratek in črn kljun in rjavo-olivne noge, najbolj pa je prepoznavna po značilnem belo-črnem koničastem čopu na glavi. Mladiči so bolj rjavi in nimajo tako koničastega čopa ter črnega ovratnika.^[3]

Gnezdenje: Gnezdi v duplu, ki si ga izdolbe sama v trhel, od gliv načet les. Samica znese od 4-8 belih jajc z rdečo-vijoličnimi pegami, velikosti 16x13 mm, vali pa 13-16 dni. Mladiči, ki so gnezdomci in valjenci, poletijo v 17-21 dneh. Ima le en zarod v času od meseca aprila do maja.

Življenjski prostor in navade: Habitat čopaste sinice obsega večinoma le iglaste in mešane gozdove zahodnega Palearktika, pa tudi gorovje Ural. Evropsko populacijo ocenjujejo na več kot 6,1 milijonov gnezditvenih parov, od tega jih je največ v Rusiji, Španiji in Franciji. V osrednji in severni Sloveniji je splošno razširjena, vendar nikjer ne dosega velikih gnezditvenih gostot. Biva tudi v parkih in vrtovih.

Prezimi na gnezditvenem območju, pogosto v paru, ki neredko ostane skupaj vse življenje, ali pa se pridruži mešanim klateškim jatam drugih sinic. V nasprotju z drugimi sinicami je pevski nabor čopaste sinice zelo skromen z zanjo značilnim mehkim trilčkom. Aktivna je le podnevi.

 Čopasta sinica z majhnim polžem v kljunu.

Prehrana: Tako kot druge sinice se večinoma prehranjuje z žuželkami, pajki, majhnimi polži in semeni na tleh in v nižjih predelih borovih gozdov. Na krmilnico prihaja razmeroma redko

Velikost: 11-12 cm

Bivališče: gozdovi in goščave

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: skodeličasto, narejeno v duplu

Število jajc: 4-8, bela, rjasto pikasta

Tip mladiča: gnezdomec puhavec

Zarod: 1, april-maj

Hrana: poleti žuželke, njihove ličinke in pajki, pozimi semena iglavcev

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: nezamenljiva

Podobno petje: snežni strnad

Evropski naravovarstveni status: SPEC 2

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	s	p	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	---	---	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Čopasta sinica je svoje ime dobila po koničasti, črno-beli progasti čopi. Te sinice so ponavadi manj družabne kot ostale vrste sinic. V nasprotju z večino drugih vrst pogosto iščejo hrano na tleh. Pri izbiri gnezditvenega prostora je čopasta sinica nezahtevna vrsta. Ponavadi gnezdi v iglastih gozdovih z vsaj nekaj mrtvega lesa, saj

si ponavadi sama izteše duplo v trhel, od gliv načet les. Neredko jo srečamo tudi v parkih, na pokopališčih, na iglastih drevesih sredi listnatega gozda. V Sloveniji je pogosta celoletna vrsta. Foto: Aleš Jaognik, Tone Trebar

Čopasta sinica je praktično edina ptica pri nas, ki se ponaša s čopkom na glavi. Od ostalih sinic se loči tudi po tem, da ima rdeče oči, pa tudi zelo neboječa je – idealno za en lep “škljoc”. :-)

Pogorelček / *P. phoenicurus*

Samec, foto: Wikipedia

Samica, foto: Geograph

Pogorelček, *Phoenicurus phoenicurus*, (Linnaeus, 1758)

Status: selivka, prezimuje v Afriki, iz prezimovališč se vrne v drugi polovici aprila

Velikost: 14 cm, masa 17 – 20 g, razpon kril 22 cm

Posebnost: za razliko od šmarnice se izogiba odprtih pokrajin

Značilna barva: belo čelo in oranžna prsa pri samcu, samica je podobna samici šmarnice

Spolna dvoličnost: spola se med seboj po barvi perja dobro ločita

Značilna oblika: tipična za rdečerepke

Značilno vedenje: med sedenjem na veji potresava z repom

Razširjenost: lokalna, njegovo število upada

Habitat: stari visokodebelni sadovnjaki, starejši redki listnati gozdovi

Čas gnezdenja: maj, junij, julij

Gnezdišče: zidne line, lege ostrešij, drevesna dupla in gnezdilnice

Gnezdo: suhe travne bilke, postlano s perjem

Jajca: modrozeleno, velikost 18/14 mm

Leglo: dve legli, v prvem leglu je 5 do 7 jajc, v drugem pa so 4 do 5 jajc

Prehrana: žuželke in njihove ličinke, jeseni jagodičje

Ogroženost: močno ogrožena vrsta (E2). Izginjanje visokodebelnih ekstenzivnih sadovnjakov, kemizacija sadnega drevja in degradirano afriško okolje kjer prezimuje. V mnogih predelih Slovenije je pogorelček v zadnji desetletjih izumrl, da bi si vrsta ponovno opomogla je nujno potrebno v sadovnjakih in svetlih listnatih gozdovih postavljati gnezdilnice ter prenehati uporabljati kmetijske strupe v sadjarstvu.

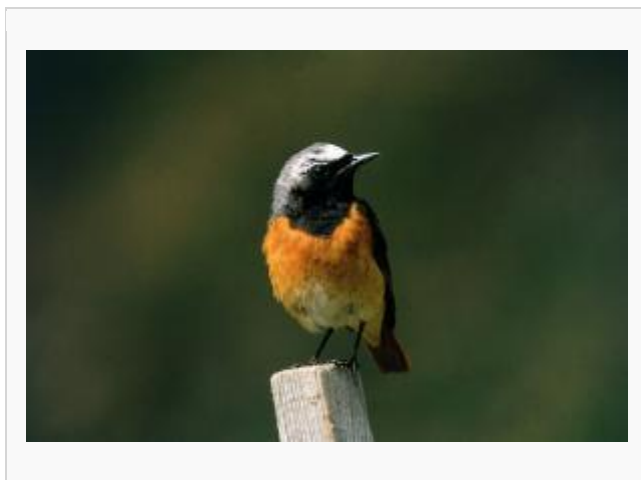

Leglo pogorelčka, foto: Roberto Zanon, Wikipedia Mladiči so zelo podobni mladičem šmarnice

Kadar ni na voljo primerne dupla ali gnezdilnice, pogorelček gnezdi v stavbnih linah. Na sliki je samec pri hranjenju mladičev, foto: Aleksander Pritekelj

Pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*)

Velikost: 13-15 cm

Bivališče: gozdovi, visokodebelni sadovnjaki, parki

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, skrito v duplu, špranji, med koreninami

Število jajc: 3-10, svetlo modra

Tip mladiča: gnezdomec valjenec

Zarod: 2, april-junij

Status: selivka

Podobne vrste: samica šmarnice

Ogroženost v Sloveniji: E2 - močno ogrožena vrsta

Evropski naravovarstveni status: SPEC 2

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Pogorelčka prepoznamo po njegovem rdečkastorjavem trebuščku in repu, ter zelo značilnim potresavanjem z repom in perutmi, ko stoji na tleh. Tako kot samec ima tudi samica rdeč rep, vendar je po telesu rjavo obarvana. Pogorelčkov življenjski prostor so senožetni travniki, tako v nižinah kot v sredogorju, pa tudi v gozdovih in

pragozdnih ostankih na Kočevskem do Karavank, kjer ga najdemo zlasti v macesnovih gozdovih. Gnezdi v drevesnih polduplih in kamnitih nišah. Najdemo ga tudi v gnezdilnicah. V Sloveniji je pogosta gnezdilka, nekateri tudi prezimujejo. Avtor fotografije: Peter Buchner

Drevesna cipa / *A.trivialis* (*Anthus trivialis*)

Drevesna cipa velja za ptico gozdnatih obronkov, jas in posek

(Anthus trivialis)

Velikost: 14-16 cm

Bivališče: goljave, redke goščave, rob gozda, travniki

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, na tleh

Število jajc: 4-6, nestalne barve, rjavo pegasta

Tip mladiča: gnezdomci

Zarod: 1-2, maj-junij

Status: selivka

Podobne vrste: travniška cipa

Podobno petje: kanarček

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Če poleti na travniku ali v mozaični kulturni krajini vidite majhno rjavo ptico, ki se iz grma nenadoma dvigne v zrak in se nato z razprtimi perutmi, kot s padalom počasi

ponovno spušča proti tlom, pri tem pa se glasno oglašča, potem ste najverjetneje naleteli na najbolj pogosto slovensko cipo - drevesno cipo. Drevesna cipa je pri nas pogosta poletna vrsta in gnezdilka, ki je razširjena po praktično vsej Sloveniji. Je selivka, evropska populacija prezimuje v stepski Afriki.

Foto: Marjan Cigoj, foto-narava, (Aivan = Ivan Petrič, od 30.7 ima razstavo v Knjižnici Domžale)

Lišček / *C. carduelis* (*Carduelis carduelis*)

Velikost: 11,5-12,5 cm

Bivališče: vrtovi, gozdovi, polja in žive meje

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: skodeličasto, v grmu ali na drevesu

Število jajc: 4-7, belo modra, črnkasto pisana

Tip mladiča: gnezdomec puhavec

Zarod: 2, april-maj

Hrana: semena

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: nezamenljiv

Evropski naravovarstveni status: SPE -

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Lišček je eden najbolj pisanih, majhnih evropskih ptičev. Odrasli ptiči imajo rdeče-belo-črni naglavni vzorec in široko rumeno perutno progo, ki kontrastira s preostalo črnino na perutih. Mladostni osebki so precej skromneje obarvani in nimajo značilnega naglavnega vzorca. Lišček gnezdi v pokrajini s predeli visokih dreves, divjih zelišč in samotnih sadnih dreves. Ustrezajo mu tudi vasi, pokopališča, vrtovi ter

parki. V Sloveniji je zelo pogosta celoletna vrsta.

Foto: Tone Trebar

Koconogi čuk / *A. funereus*

Koconogi čuk (*Aegolius funereus*) je dnevno-nočna vrsta ptičev iz družine pravih sov (Strigidae).

Opis: Koconogi čuk je nekoliko večji in vitkejši od navadnega čuka saj zraste med 22 in 27 cm in ima razpon kril med 50 in 60 cm. Od navadnega čuka se loči tudi po bolj pokončni drži, debelejši glavi in daljšem repu. Ima izrazito obrazno masko in velike, rumeno obrobljene oči.

Po zgornji strani telesa je rjave barve s svetlimi pegami in svetlejših ramenih, po spodnji strani pa je pretežno bele barve s svetlo rjavimi pokončnimi progami.

Samci se oglašajo z melodičnimi toni *ug ug* ali *du-du-du* po navadi sprva naraščujoče, takoj za tem pa še padajoče.

Razširjenost: Koconogi čuk živi v višje ležečih iglastih gozdovih, redkeje tudi v mešanih, razširjen pa je od Pirenejev in Alp do Kamčatke ter v Severni Ameriki.

Pri nas lovi samo ponoči predvsem majhne glodavce in majhne ptice.

Gnezdi aprila in maja v gnezdih v drevesnih duplih, kamor samica izleže od 3 do 6 jajc.

KRIŠKA PLANINA-na koncu...

Gorska sinica / *P.montanus*

(*Parus montanus*) je ptica pevk iz družine sinic (Paridae).

Večinoma je prisotna le v centralni in vzhodni Evropi. Je sestrška vrsta močvirske sinice in se z njo včasih tudi križa.

Telesne značilnosti: Gorska sinica je velikosti od 11–12 cm z razponom kril od 17–18 cm in okvirno težo 9-11 g. V marsičem je podobna močvirski sinici, le da ima nekoliko bolj motno črno kapo in več črnine na podbradku.

Podobna je tudi žalobni sinici.

Gnezdenje: Gnezdi v drevesnih duplih, ki pa si jih sama izdolbe in zaradi tega potrebuje trohneča drevesna debla, ki so dovolj mehka da lahko duplo izdolbe.

Samica vali samo enkrat, v času od meseca aprila do maja, znese pa okoli 6-9^[3] jajc v 13-15 dneh. Mladiči so gnezdomci in valjenci, poletijo pa po 17-19 dneh.

Življenjski prostor in navade: Habitat gorske sinice zajema povečini le centralno in vzhodno Evropo, medtem ko je v ostalih predelih redkost. Na Iberskem polotoku, Škotskem, Irskem in v jugozahodni Franciji je ni moč najti. Populacijo v Evropi ocenjujejo na 4-6 milijonov gnezditvenih parov. Gorska sinica je prebivalka mešanih in iglastih gozdov v sredogorjih in gorovjih, ponekod tudi vrbovja in brezja v močvirnatih predelih. Na splošno velja, da se gorska sinica pojavlja na višjih nadmorskih višinah kot močvirska.

V Sloveniji se sklenjeno pojavlja od Julijskih Alp do Pohorja. Tudi drugi je vezana na višje predele, denimo v Trnovskem gozdu in na Snežniku.

Klici gorske sinice so globoki in nosljavi *dze-dze-dze*, v nasprotju s klici močvirske sinice *piču*; po tem jih torej zlahka ločimo med seboj. Mladostni osebki se pozimi zelo redko pridružijo mešanim siničjim jatam. Aktivna je samo podnevi.

Prehrana: Tako kot močvirska sinica se tudi gorska sinica v gnezditvenem obdobju prehranjuje z žuželkami, v ostalem času pa s semeni, jagodami in orehi in si tudi naredi zaloge hrane. Ob krmilnicah ni pogosta.

Foto: Tone Trebar, Marijan Cigoj

Gorska sinica (*Poecile montanus*)

Velikost: 11-12 cm

Bivališče: gozdovi, žive meje, vrtovi

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: duplina, ki jo sama izdolbe, lahko tudi dupla žoln

Število jajc: 6-9, bela, rdečkasto pikasta

Tip mladiča: gnezdomec puhavec

Zarod: 1, april-maj

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: močvirska, laponska in žalobna sinica

Podobno petje: grmovščica

Evropski naravovarstveni status: non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Gorska sinica se od sorodne močvirske sinice loči predvsem po motno črni kapici, veliko širšem vratu ter bolj razširjenem podbradku. V gnezditvenem času naseljuje predvsem vlažne iglaste gozdove ter brezove ali vrbove goščave na barju ali ob vodi. Pozimi jo bomo ob krmilnicah le redko našli, saj se tam pojavlja mnogo manj pogosteje kot močvirska sinica. V alpskih visokogorskih gozdovih jo lahko najdemo vse do pasu ruševja. Pri nas je dokaj pogosta celoletna vrsta.

Krekovt / *N.caryocadectes*

Krekovt ali lešnikar je temno rjav ptič posut z belimi pegami. Pogosto ga vidimo sedeti na vrhovu iglavcev. Kot že samo ime pove (lešnikar) se rad zadržuje v bližini lesk, medtem ko ime krekovt namiguje na njegove izjemne pevske sposobnosti (kre-kre-kre). :-D

Krekovt ali lešnikar je srednje velika ptica iz družine vran, ki je prvo ime dobil po značilnem oglašanju ("Kree, kree, kree"), drugo pa po tem, da obožuje lešnike. Tale na sliki je prikazal oboje hkrati, tako da je enostavno zapel z lešnikom v kljunu. :D Foto: Aleš Jagodnik

lahko izvemo, kako krekovt nehote poskrbi za širjenje lesk in orehov,

Krekovt je temno rjav ptič posut z belimi pegami. Pogosto ga vidimo sedeti v vrhovih smrek. Je eden redkih ptičev, ki se tudi jeseni na oddalji od svojega gnezditnega območja, kjer skrbno pazi na zaloge hrane, ki jih je skrtil jeseni. Gnezditveni prostor krekovta so iglasti in mešani gozdovi s ceprinom, sibirskim ceprinom ali lesko v bližini. V srednji Evropi pa ga najpogosteje opazimo v gorskih gozdovih do 2000 m nadmorske višine. Pri nas je dokaj pogosta celoleto...

Krekovt (*Nucifraga caryocatactes*)

Velikost: 31-34 cm

Bivališče: iglasti gozdovi

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: skodeličasto, na iglavcih

Število jajc: 3-4, blede modra, rjavo pegasta

Tip mladiča: ni znano

Zarod: 1, april-junij

Hrana: semena, lešniki, jagode

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: nezamenljiv

Evropski naravovarstveni status: SPEC -

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Krekovt je temno rjav ptič posut z belimi pegami. Pogosto ga vidimo sedeti v vrhovih smrek. Je eden redkih ptičev, ki se tudi jeseni na oddalji od svojega gnezdilnega območja, kjer skrbno pazi na zaloge hrane, ki jih je skrila jeseni. Gnezditveni prostor krekovta so iglasti in mešani gozdovi s ceprinom, sibirskim ceprinom ali lesko v bližini. V srednji Evropi pa ga najpogosteje opazimo v gorskih gozdovih do 2000 m nadmorske višine. Pri nas je dokaj pogosta celoletna vrsta.

Cikovt / *T.philomelos*

Cikovt (znanstveno ime *Turdus philomelos*), do 25 cm velika ptica pevka iz družine drozgov. Živi v gozdovih in parkih Evrope ter severnih in zmernih območjih Azije. Zgoraj je rjav, spodaj ima na rumenkasto beli podlagi rjave lise. Samec se glasno oglašuje in pri tem napev po navadi trikrat ponovi. Gnezdi na drevju in grmovju. prehranjuje se z žuželkami, jagodičevjem in sadeži. Severne populacije se selijo do Severne Afrike in Jugoahodne Azije.

Cikovt (*Turdus philomelos*)

Velikost: 22-24 cm

Bivališče: vrtovi, gozdovi vseh vrst z dobro razvito podrastjo, polja

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, na drevesu ali v grmu, iz trave in listja, znotraj premazano z ilovico

Število jajc: 4-6

Tip mladiča: gnezdomec, puhast

Zarod: 2-3

Hrana: deževniki, polži, ličinke hroščev in žuželke, jeseni pogosto jagodičje

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: carar

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Cikovt je srednje velik drozg z rjavosivim hrbtom in svetlim trebuhom, ki je posut s pegami. Njegov najljubši gnezditveni prostor so mešani gozdovi z dobro razvito podrastjo. Najdemo pa ga tudi na samotnih drevesih na polju, v pokrajinah z živo mejo ter na pokopališčih in vrtovih z drevjem in grmovjem. Prezimuje večinoma v Sredozemlju. V Sloveniji je pogost gnezdilec in preletnik, manjše skupine pa tudi prezimujejo.

Foto: Tone Trebar,

Mali krivokljun / *L.curvirostra*

Foto: Marijan Cigoj

Opis

Osnovni podatki

Frekvenca: pogost
Skupina škodljivih dejavnikov: ptice
Tip organizma: predator

Razširjenost:

Iglasti in mešani gozdovi, najraje v jelovih in smrekovih, v grmičevju, do gozdne meje.

Morfologija: Nekoliko večji od vrabca. Samec je rdeč do oranžno rdeč, peruti in rep so temno rjavi, trebuh je belkast.

Krivokljun (*Loxia curvirostra*)

Velikost: 16-17 cm

Bivališče: gozdovi

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: skodeličasto, iz vejic visoko na iglavcih

Število jajc: 3-4, blede modra, škrlatno pikasta

Tip mladiča: gnezdomec puhavec

Zarod: 1, januar-april

Hrana: semena iglavcev

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: veliki krivokljun

Evropski naravovarstveni status: SPEC -

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Za krivokljuna je najbolj značilen močan kljun, s prekrizanima konicama, s katerim si uspešno utre pot do storževih semen. Samci imajo pretežno opečnato rdeče perje, samice pa so rumenkasto zelene s svetlo zeleno trtico. Gnezditveni prostor v srednji in severni Evropi je predvsem v starejših smrekovih gozdovih do drevesne meje. V severozahodni in južni Evropi pa je vrsta odvisna od macesnovega in borovega gozda. Po gnezditvenem obdobju se mali krivokljuni klatijo daleč naokoli in se pojavljajo tudi v parkih in na visokih smrekah v vrtovih. Pri nas je dokaj pogosta celoletna vrsta.

Ruševac / T. tetrix (Tetrao tetrix)

Ruševac

samec v ujetništvu

Rušavec (znanstveno ime *Tetrao tetrix*) je velika kura iz družine koconogih kur, ki živi v Evropi in Osrednji Aziji do Mongolije, naselili pa so jih tudi v Severni Ameriki. Njegov življenjski prostor so sredogorski gozdovi, ruševje in tajga.

Opis

Samica

Lyrurus tetrix tetrix

Odrasel samec je velik od 49 do 58 cm, samica pa kot pri ostalih kurah manjša, med 40 in 45 cm. Ruševci so prepoznavni po tem, da imajo razmeroma majhno glavo z majhnim kljunom. Samec je po telesu večinoma črn z vijoličastim nadihom. Ima belo progo na zgornji strani kril in bela peresa na spodnjem delu repa, ki jih razkazuje med dvorjenjem. Tudi spodnja stran kril je svetla, nad očmi pa so živordeče obrvi («rože»), ki so v resnici rdeče obarvane kožne gube. Najmarkantnejša lastnost pa so gotovo dolga, ukrivljena repna peresa v obliki lire. Njegovo petje spominja na golobje. Samica je po telesu sivorjava s črnimi progami. Rep je kvadrataste oblike, lahko je rahlo rdečkasto obarvan.

V letu spominja na divjega petelina, le da je nekoliko kompaktnější. Ti dve vrsti je v letu najenostavneje ločiti po beli proggi na zgornji strani krila ruševca, ki je divji petelin nima. Razlika med samci je še bolj očitna zaradi lirastega repa samca ruševca.

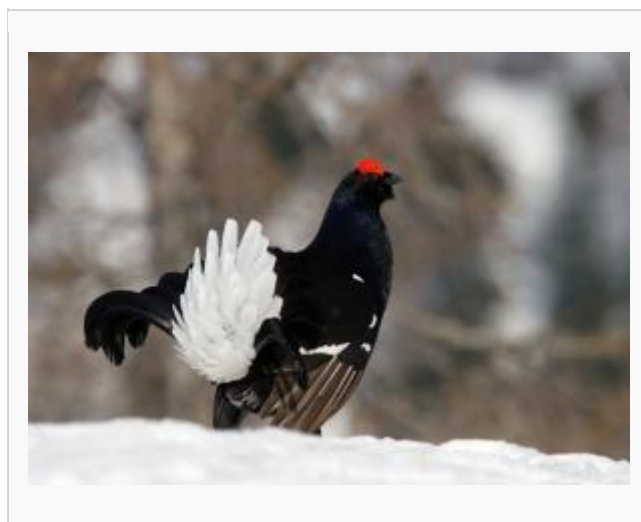
Ruševca je znan po zapletenem ritualu dvorjenja. Parjenje poteka zgodaj spomladi, samci si za dvorjenje izberejo primerno čistino, po kateri stopicajo s povešenimi perutmi in našopirjenim vratom, razkazujejo bela podrepna peresa ter grulijo in pihajo (pravimo da vozijo kočijo). V toplem delu leta se prehranjuje s sadeži, npr. brusnicami, brinovimi jagodami in manjšimi nevretenčarji v tleh. Zimo preživi skoraj izključno na rastlinski hrani, je predvsem poganjke. Pozimi je značilno zanj tudi, da prenočuje v luknjah, ki si jih izkoplje v snegu.

Razširjenost: Ruševca ima obsežno območje razširjenosti, veliko okoli 10 milijonov km². Najdemo ga po vsej Evropi, vključno z Združenim kraljestvom (razen Irske), ter večjem delu osrednje Azije do Mongolije. Za lov so ga vnesli v Severno Ameriko, kjer se je obdržal v primernih habitatih.

V Sloveniji poseljuje alpski pas na severnem delu države, od Julijskih Alp do zahodnega dela Pohorja. Živi v bližini gozdne meje med 1600 in 1800 metri nadmorske višine, nad katero je pas ruševca s primesmi drugih rastlinskih vrst, s katerimi se prehranjuje.

Ogroženost in varstvo: V velikem delu Evrope velja ruševca za tradicionalno lovno divjad, poleg tega pa ga ogroža tudi izguba habitata, zato je lokalno ponekod že skoraj iztrebljen. Tako ga ni več na Hrvaškem, Madžarskem in v Turčiji, zelo ogrožen pa je tudi v Veliki Britaniji.

Celotna populacija šteje med 5,1 in 6,4 milijona osebkov; zaradi relativno stabilne populacije je po oceni organizacije BirdLife International ruševca globalno manj ogrožena vrsta, ki ne potrebuje posebne zaščite. Po *Rdečem seznamu ogroženih ptičev v Sloveniji* je ruševca uvrščen med ranljive vrste, po Uredbi o zavarovanih prosto živečih vrstah pa je na seznamu vrst, katerih habitate se varuje. Po Zakonu o lovstvu ni uvrščen med lovno divjad, zato ga ni dovoljeno loviti.

Velikost: 49-58 cm (samec), 40-45 cm (samica)

Bivališče: redki gorski gozd nad drevesno mejo, ruševje

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: globelica na tleh v zavetju rastja

Število jajc: 4-15, drap, rjavo pikasta

Tip mladiča: begavec sledilec

Zarod: 1, maj

Hrana: popki, iglice, semena, jagodičje

Status: stalnica

Podobne vrste: samice so podobne samicam drugih gozdnih kur

Ogroženost v Sloveniji: V - ranljiva vrsta

Evropski naravovarstveni status: SPEC 3

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Ruševci živijo na območju gozdne meje in na severu v brzovem grmovju. V času svatovanja ga lahko opazujemo na rastiščih ali t.i. arenah, jasah ali odprtih površinah, kjer se samci borijo za svoje teritorije in samice. Po parjenju samice same skrbijo za jajca in mladiče, medtem ko se med samci izgubi socialno vedenje. Spola se med seboj razlikujeta. Samica je rjavo grahasta, samec pa je večinoma temno moder, izjema je belo podrepje in rdeča nadočesna "roža". Tako v Sloveniji kot tudi drugod po Evropi, kjer je prisoten, je ruševci celoletna gnezdilka. Avtor fotografije: Tomaž Mihelič

ŽIČNICA - SONČEK

Kukavica / *C.canurus*

Ku-ku iz gozda odmeva...

... ku-ku pomlad je že tu. Le komu ne zaigra srce, ko spomladi prvič zasliši oglašanje kukavice? »Kukav'ca, mojga srca ljubica« pravi ena od številnih slovenskih ljudskih pesmi in prav gotovo je kukavica med najbolj priljubljenimi pticami pri nas, pa tudi drugod po Evropi. Ljudje so se že od nekdaj veselili teh glasnikov pomladi in še danes marsikje vestno spremljajo njihov prihod iz daljne Afrike. Znani angleški časopis The Times vsako leto objavlja vesti bralcev o prvih kukavičjih oglašanjih in tudi pri nas že nekaj let poteka evropska akcija »Prihaja pomlad!«, v kateri se zbirajo podatki o prvih opazovanih kukavic in drugih ptičjih znanilcev pomladi. A čeprav je kukanje res lahko prepoznavno in med ljudmi zelo dobro znano, kukavico samo vidimo bolj redko. Največkrat se jo opazi le bežno v letu, ko z dolgimi koničastimi perutki, dolgim repom in majhno glavo spominja na skobca ali katero drugo manjšo ujed. Ko sedi, izgleda veliko bolj nerodna in daje vtis, da ima težave z zlaganjem peruti, katere ima pogosto povešene ob telesu. Hrani se z žuželkami in znano je, da se loti tudi najbolj velikih in kosmatih gosenic, ki se jih druge ptice izogibajo. Prav zaradi tega verjetno lažje sprejmemo njeno posebnost, da ne vzgaja svojega zaroda, ampak da svoja jajca podtika v tuja gnezda.

Na svetu živi več kot 100 ptičjih vrst, ki podtikajo svoj zarod drugim pticam in več kot polovica teh prigneznikov so različne vrste kukavic. Pri nas živi le navadna kukavica (*Cuculus canorus*), čeprav se na obali včasih pojavi tudi čopasta kukavica (*Clamator glandarius*). Že Aristotel je napisal, da je kukavica gnezditveni zajedavec in da kukavičji mladič odstrani iz gnezda gostiteljeva jajca in mladičke, a je to vedenje potonilo v pozabo in življenje kukavic so začeli ponovno raziskovati šele v 18. stoletju. Od takrat je bilo narejenih že veliko raziskav in marsikateri mit je bil v tem času ovržen, vse skrivnosti pa še vedno niso odkrite.

Danes vemo, da kukavica izleže v sezoni tudi do 20 jajc, ki jih podtakne v gnezda različnih manjših vrst ptic. Kukavičja jajca so našli pri 125 vrstah ptic, od katerih jih je 20 bolj pogosto na udaru. Med najpogostejšimi gostitelji so sive pevke, cipe in različne trstnice, kukavičja jajca pa so našli tudi v gnezdih kosov, taščic, kmečkih lastovk... Nekoč so zmotno mislili, da kukavica izleže jajce na tleh in ga prinese v kljuno v gostiteljevo gnezdo. V resnici kukavica lahko obdrži v telesu jajce en cel dan in v tem času najde primerno gnezdo zanj. To ni tako enostavno, saj mora najti gnezdo, v katero je gostiteljska samica že začela odlagati jajca, ne sme pa še začeti z valjenjem. Kukavica s primerne razdalje opazuje gnezdo in običajno popoldne, ko gostitelja gnezdo zapustita, vanj izleže svoje jajce. Iz gnezda odstrani eno od gostiteljevih jajc in ga poje ali v kljuno odnese proč. Ves maneuver opravi v približno 10 sekundah, saj je gostitelja ne smeta videti na gnezdu. Če gostitelja spoznata

prevaro, poskušata prepoznati kukavičje jajce in ga vreči iz gnezda, lahko pa celo uničita ves zarod in začneta znova. Bolj kot je kukavičje jajce podobno gostiteljevim, večja je verjetnost, da ga gostitelja ne bosta prepoznala. Ker pa kukavice podtikajo jajca različnim vrstam ptic, morajo biti tudi njihova jajca zelo različna. Vsaka kukavica podtika jajca le v gnezda, ki so v podobnem okolju, kot se je sama izlegla in običajno isti vrsti gostitelja. Velikost in barva jajc se pri kukavicah deduje le po materini liniji in tako so se skozi tisočletja izoblikovale različne rase. Ker pa se kukavičji samčki parijo z vsemi rasami samičk, to omogoča pretok večine ostalih genov in te rase ne bodo nikoli postale samostojne vrste. Seveda pa evolucija ne deluje samo na kukavičja jajca, ampak tudi na jajca gostiteljev. To pomeni, da se ne spreminjajo samo kukavičja jajca, ki postajajo iz generacije v generacijo vedno bolj podobna gostiteljskim, ampak se spreminjajo tudi jajca gostiteljev. Ptičje vrste, katerih kukavice ne zajedajo, imajo veliko bolj raznolika jajca v leglu, kot pa vrste, katerim kukavice svoja jajca pogosto podtikajo. Bolj kot so si jajca znotraj enega legla podobna, lažje bosta gostitelja med njimi odkrila kukavičje jajce in ga vrgla iz gnezda. Kukavica se nikoli več ne vrne pogledati, kaj se dogaja z njenim jajcem in če ga gostitelja nista prepoznala, se bo po približno dveh tednih iz njega izlegel mladič. Že po 10 urah je tako močan, da začne iz gnezda riniti vse, česar se dotakne. S hrbtom in perutmi se upre ob gostiteljevo jajce ali mladička in ga toliko časa poriva proti robu gnezda, dokler ga ne izrine. Čeprav se nam to zdi kruto, mladič nima druge izbire. Raziskave so pokazale, da je smrtnost kukavičjih mladičev v globokih gnezdih, iz katerih ne morejo izriniti sorojencev, večja, saj krušna starša ne moreta prinesti dovolj hrane za vse. Gostitelji so sicer zelo občutljivi na podtaknjena jajca, popolnoma drugačnega mladička pa ne jemljejo kot tujega in ga skrbno hranijo. Ker so manjši od kukavice, se morajo pošteno potruditi, da nahranijo večno lačnega mladička. Ta jih dodatno vzpodbuja z zvoki, ki posnemajo oglašanje celega legla lačnih ust. V dveh tednih je kukavičji mladič že večji od svojih krušnih staršev in prav presenetljivo ga je videti v gnezdu trikrat manjšega kraljička ali stržka. Po treh tednih končno odraste in zapusti gnezdo. Svojih pravih staršev nikoli ne sreča, saj se ti običajno že julija odpravijo proti Afriki. Mladič si še nekaj tednov nabira moči in se šele proti koncu poletja odpravi na dolgo pot čez morje.

Verjetno se vam je ob prebiranju teh vrstic zastavilo vprašanje, zakaj kukavica ne skrbi za svoj zarod. Odgovor nanj je iskal že Aristotel, ki je menil, da so kukavico male ptice tako nadlegovale, da ni mogla skrbeti za svoj zarod in je začela jajca podtikati v druga gnezda. V zadnjih 200 letih se je oblikovalo še več zanimivih, a napačnih teorij:

- odsotnost organa za starševsko ljubezen,
- prenizka ali previsoka telesna temperatura samice, zaradi česar se zarodek v jajcu ne more razvijati,
- kukavice naj bi se razvile iz plazilcev, ki niso skrbeli za svoj zarod,
- tako lačnih mladičev starša ne bi mogla nahraniti,
- pomanjkanje inteligence potrebne za spletnje gnezda...

Končnega odgovora na to vprašanje še ni. Po najnovejši razlagi naj bi bil vzrok za opustitev skrbi za svoj zarod pri kukavicah sprememba življenjskega okolja. Iz tropskega gozda, kjer je bilo hrane na pretek, naj bi se kukavice razširile na bolj odprta območja, ker je bilo hrane manj in eden od načinov varčevanja z energijo je bila tudi opustitev skrbi za svoj zarod. Kukavica, ki ne skrbi za vzrejo svojih mladičev, lahko izleže več jajc in s tem poveča možnost, da bo kateri od njenih mladičev preživel. Kukavice živijo v glavnem v gozdu, kjer se hranijo z različnimi večjimi žuželkami. S tem, ko odlagajo jajca v gnezda, ki so v najrazličnejših življenjskih okoljih (tudi močvirjih), mladiči dobijo hrano tudi tam, kjer se same ne bi mogle hraniti. Tako lahko kukavica preleti tudi do 20 km razdalje med mokriščem, kjer odlaga jajca v gnezda trstnic, in gozdom, kjer si išče hrano zase. Zajeda pa majhne vrste ptic, ker so te bolj pogoste in je večja verjetnost, da bo našla primerno gnezdo. Manjše vrste ptic se kukavice tudi lažje prestrašijo in hitreje zapustijo gnezdo, kar ji olajša podtikanje jajc.

Kukavico najdemo po skoraj vsej Evraziji in ker je dokaj pogosta vrsta, zaenkrat še ni ogrožena. V zahodni Evropi opažajo, da jih je zadnja leta vedno manj, razlogi za to pa še niso znani. Ker je razvoj njenega zaroda vezan na ptice pevke, se upad njihovih populacij verjetno odraža tudi na upadu številčnosti kukavic. Kot velja za vse selivke, je njihovo preživetje odvisno tudi od pogojev med selitvijo ter razmer na prezimovališčih.

Marsikatera ptičja pesem je postala pri nas že zelo redka, a upam da bo še mnogo rodov spomladi nestrpno pričakovalo kukavičje kukanje, si ob tem prepevalo katero od kukavičjih pesmi in v žepu stiskalo drobiž. To verjetno veste, da boste celo leto bogato preskrbljeni, če boste ob prvem kukanju imeli pri sebi kaj denarja. Število samčkovih klicev bo mladim povedalo, čez koliko let se bodo poročili, starejšim pa število let, ki jim jih je dano še preživeti na tem svetu. Da bi jih le bilo čim več - za nas in za kukavice!

Šmarnica / *P.ochruros*

Samec, foto: Tone Trebar

Samica s polnim kljunom hrane, foto: Ivan Esenko

Šmarnica, *Phoenicurus ochruros*, (Gmelin, 1774)

Status: selivka, prezimuje v Sredozemlju, iz prezimovališč se vrne marca

Velikost: 14 cm, masa 15 – 20 g, razpon kril 25 cm

Posebnost: v septembru in oktobru, na svoji jesenski selitveni poti prične ponovno prepevati

Značilna barva: črna prsa, čelo in lica ter belo ogledalce na perutki pri samcu spomladi, rdečkast rep pri obeh spolih

Spolna dvoličnost: spola se med seboj razlikujeta po obarvanosti perja

Značilna oblika: tipična za rdečerepke

Značilno vedenje: poseda na izpostavljenih mestih in potresa z repom

Razširjenost: splošna, v Sloveniji gnezdi do 80.000 parov

Habitat: po naseljih, tako mestih kot vaseh, skalovje visoko v gorah nad gozdno mejo

Čas gnezdenja: april, maj, junij, julij

Gnezdišče: strešne lege, zidne luknje, v visokogorju skalne špranje, **gnezdilne niše**

Gnezdo: suhe travne bilke, malo mahu, postlano s finim perjem

Jajca: bela, velikost 19/14 mm

Leglo: dve legli, v prvem leglu je 5 do 6 jajc, v drugem pa so 3 do 4 jajca

Prehrana: žuželke, pozno poleti in jeseni tudi plodovi, recimo bezgove jagode

Ogroženost: šmarnica se je v zadnjih desetletjih 20. stoletja razširila po naseljih v nižinah. Zaenkrat ni videti, da bi bila ogrožena.

Jaja šmarnice so snežno bela, foto: Wikimedia Ravnokar izvaljeni mladiči, foto: Wikimedia

Špeljan mladič šmarnice, foto: Tone Trebar V drugi polovici poletja se šmarnice prehranjujejo tudi s plodovi bezga, foto: Zmago Malavašič

Velikost: 14-15 cm

Bivališče: vasi in mesta, skalne stene

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, skrito v luknji ali špranji

Število jajc: 4-6, smetanasta

Tip mladiča: gnezdomec valjenec

Zarod: 2-3, april-junij

Status: selilka

Podobne vrste: pogorelček

Podobno petje: pogorelček

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Šmarnica je ptica, ki jo lahko najdemo v mnogih življenjskih prostorih. Razširjena je tako v dolinah, kjer prebiva zlasti v bližini človeških naselij v vaseh in mestih, kot v visokogorju, kjer jo najdemo v bližini skalovja in skalnih sten. Gnezdo si uredi v razpoki v skali ali pa tudi v na primer votlih zidakih, podpornih tramovh, zidanih hišah itd. Zlasti samce prepoznamo po vpadljivo črni obarvanosti telesa, ki je v kontrastu z

belino na perutih in rdečkastorjavim repom. V Sloveniji je široko razširjena in velja za pogosto gnezilko in celoletno vrsto.

Bela pastirica / *M.alba*

Bela pastirica, *Motacilla alba*, Linnaeus, 1758

Status: selivka, prezimuje v Sredozemlju, iz prezimovališč se vrne konec marca in v začetku aprila

Velikost: 18 cm, masa 20 – 25 g, razpon kril 28 cm

Posebnost: naša najbolj razširjena in številčna pastirica

Značilna barva: črna bela ptica, belo čelo, črno grlo in prsa, bel trebuh, siv hrbet

Spolna dvoličnost: spola se med seboj ne razlikujeta

Značilna oblika: dolg rep

Značilno vedenje: med hojo po tleh potresa repom

Razširjenost: splošna, s Sloveniji gnezdi do 10.000 parov

Habitat: naselja, obrežja večjih rek, polja

Čas gnezdenja: april, maj, junij, julij

Gnezdišče: pod slemenjaki in strešno kritino tako v naseljih kot objektih na polju, zidne luknje, na tleh ob rečnih bregovih pod okriljem vegetacije. Kar se tiče življenjskega prostora je od vseh naših pastiric najbolj prilagodljiva in najmanj zahtevna.

Gnezdo: travne bilke, drobne koreninice, mah, postlano s perjem in puhom

Jajca: bela s temno sivimi do temno rjavimi pikami, velikost 20/17 mm

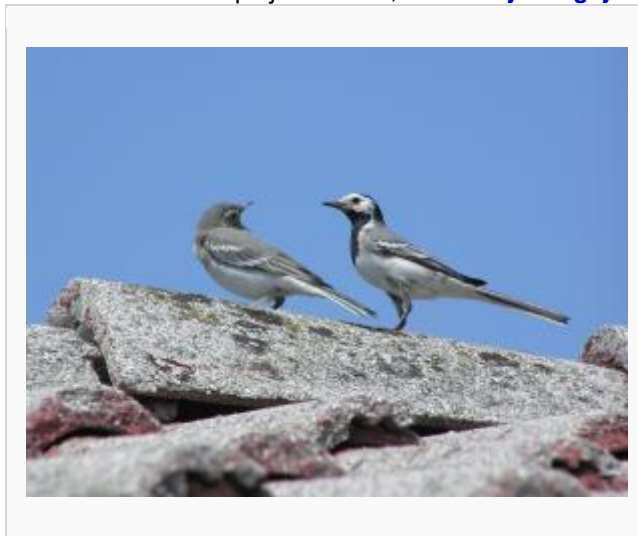
Leglo: dve legli, v prvem leglu je 5 do 6 jajc, v drugem pa so 3 do 4 jajca

Prehrana: talne žuželke, ki jih pobira po poteh, dvoriščih, pokošenih travnikih in sveže preoranih njivah

Ogroženost: uporaba pesticidov v kmetijstvu in onesnaženost rečnih voda

15 dni stari mladiči, foto: Jani Vidmar Speljan mladič, foto: [Marjan Cigoj](#)

Velikost: 17-18 cm

Bivališče: tekoče vode, polja, vrtovi, dvorišča

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, na tleh ali v špranji

Število jajc: 5-6, siva, rjavo-pikasta

Tip mladiča: gnezdomec valjenec

Zarod: 2, april-junij

Status: stalnica

Podobne vrste: mlada citronasta pastirica

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Zaradi prilagoditve na življenje v bližini človeka je bela pastirica najbolj znana vrsta pastirice in tudi najbolj pogosta. Zelo izrazito potresava z repom, še posebej tik po pristanku na tleh. Med hitro capljajočo in enakomerno hojo značilno kima z glavo. Teka za žuželkami, ki jih lovi na tleh ali blizu tal, včasih pa tudi v zraku. Mnoge bele pastirice se pozimi zberejo v jate. Spomladi se razidejo in zasedejo svoja gnezditvena območja. Skodeličasta gnezda naredijo v primerni luknji v bregu, zidu ipd. Včasih lahko valečo samico prepoznamo po pomečkanem repu zaradi nezadostnega prostora v gnezdu. Vrsta je v Sloveniji splošno razširjena in jo prištevamo med zelo pogoste vrste. Avtorica fotografije: Eva Vukelič

Zgodba s foruma: Težava je sledeča pri nas je 'psihično' motene bela pastirica, ne vem kako bi drugače to povedal. Ptič se cele dneva zaletava v okna, to dan za dnevom sedaj že kak mesec kot sem zveel od sosedov in se seli od hiše do hiše in se zaletava v zaprto okno. Kar je zelo težko gledati i poslušati saj ne le da je moteče se mi tudi smili sam ptič.

Sem probal že več stvari polepil sem okna ampak je vstrajen. Edina stvar kar pomaga je spustiti roleta ampak to je začasno saj takoj ko dvgnem pride nazaj oz se preseli k sosedu in tam nadaljuje.

Odgovor: Samec bele pastirice v paritvenem obdobju agresivno brani svoj teritorij in odganja tekmece. Svojo podobo v oknih in ogledalih dojema kot tekmece katerega poskuša pregnati. Preverjeno so zelo zelo vztrajni.

Najbolj pomaga, če se kritične površine prekrijemo s kosi blaga (npr. avtomobilska stranska ogledala) ali pa s kakšnimi improviziranimi strašili. Enako velja tudi za okna na hišah.

Jo poznam, zelo lepa ptica, na Krasu jih je dosti, ji pravijo tudi pliska (kraj Pliskovica je po nji).

Kalin / *P. pyrrhula*

Samec je nezamenljiv s katerokoli drugo ptico

Samica je neizrazitih barv

Kalin, *Pyrrhula pyrrhula*, (Linnaeus, 1758)

Status: stalnica in klatež, pojavlja se ob krmilnicah z gozdnim zaledjem

Velikost: 16 cm, masa 27 – 35 g, razpon kril 28 cm

Posebnost: šele v drugi polovici zime v manjši jatah obiskuje krmilnice, ki so postavljene na robu gozda

Značilna barva: na glavi ima črno kapo, ki sega tudi pod podbradek, hrbet je siv, trtica bela, trebuh je pri samcu rdeč pri samici rdeče siv, peruti so črne z belim pasom. Kljun je kratek, močan in črn. Mladiči so neizrazitih barv brez črne kape in rdečega trebuha.

Spolna dvoličnost: spola se med seboj dobro razlikujeta

Značilna oblika: močna čokata postava, ki daje videz kot, da nima vratu

Značilno vedenje: po končani gnezditvi se v manjših jatah klati za hrano

Razširjenost: splošna

Habitat: s podrastjo bogati mešani in iglasti gozdovi

Čas gnezdenja: april, maj, junij, julij

Gnezdišče: gosto smrečje, mlado gosto ldrevje

Gnezdo: je ploščato, narejeno iz drobnih vejic obloženo s drobnimi koreninami in bilkami ter postlano z dlako

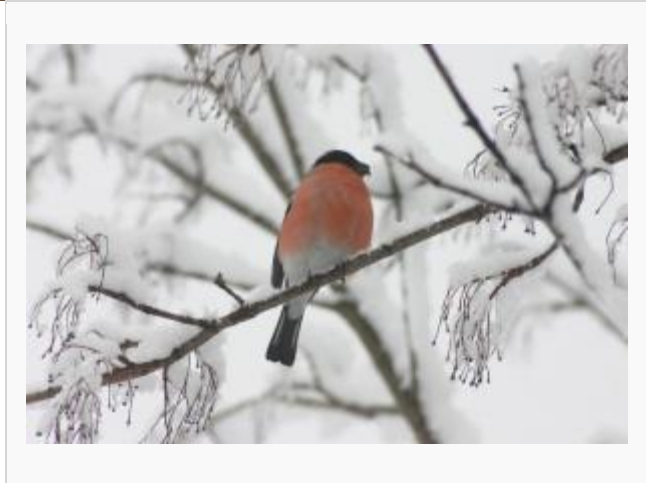
Jajca: umazano belo plavkasta z rdečerjavimi lisami, ki jih je več na topem koncu, velikost 19/14 mm

Leglo: 2 legli, 4 do 6 jajc

Prehrana: žuželke, drobna drevesna semena, jagodičje, brsti, cvetni popki, pozimi sončnice in proso

Ogroženost: zaenkrat ni videti ogrožen

Fotografije: Wikipedia

Velikost: 14-15 cm

Bivališče: vrtovi, gozdovi, žive meje

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: podstavek iz vejic v grmovju

Število jajc: 4-5, blede modra, škrlatno pegasta

Tip mladiča: gnezdomec puhavec

Zarod: 1-2, april-maj

Hrana: popki, semena

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: nezamenljiv

Evropski naravovarstveni status: SPEC -

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Pri kalinu imata tako samec kot tudi samica, črno kapo, debel, kretek, črn kljun, belo trtico, črn rep in široko belo perutno prog. Razlikujeta se le po obarvanosti oprsja. Slednje je pri samcu živo rdeče, pri samici pa je rjavkasto sivo. Gnezditveni prostor kalina so s podrastjo bogati listnati in mešani gozdovi, pogosto tudi vrtovi, parki, pokopališča ter osamljena drevesa na polju. Po končanem gnezdenju se kalini klatijo okoli v družinskih skupinah. Pozimi ga pogosto opazimo kot obiskovalca krmilnice. Pri nas je pogosta celoletna vrsta.

Foto: Tone Trebar, drugi

Mali skovik / *G. passerinum*

Mali skovik (znanstveno ime *Glaucidium passerinum*) je dnevno-nočna ptica iz družine sov.

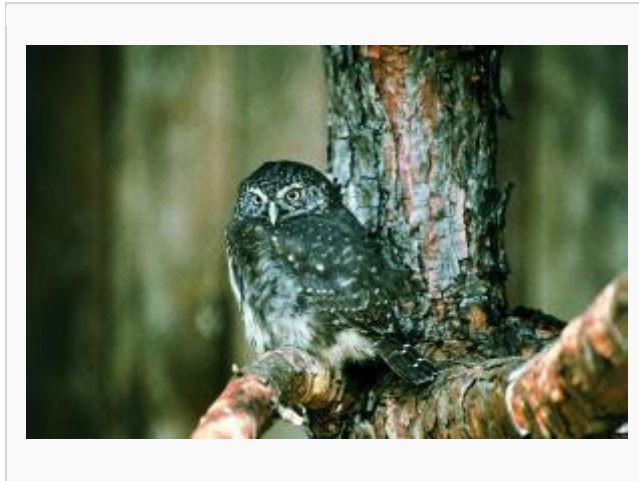
Opis: Mali skovik je majhna sova, le malce večja od domačega vrabca (telesna dolžina med 15 in 17 cm). Ima majhno, plosko glavo in nepremično vsajene velike, rumene oči. Kadar je razburjen utripa z repom. Med parjenjem se samec oglašja s klicom *kuvit* ter žvižganjem, ki nekoliko spominja na oglašanje kalina.

Po zgornji strani telesa je mali skovik rjave barve z belimi pikami, po trebuhu pa bele barve z rjavimi lisami.

Razširjenost: Mali skovik živi v gorskih iglastih gozdovih, razširjen pa je od zahodne Skandinavije in Alp preko osrednje Azije do vzhodne Sibirije.

Prehranjevanje: Hrani se predvsem z majšimi pticami do lastne velikosti ter z manjšimi glodalci in večjimi žuželkami, ki jih lovi predvsem podnevi in v mraku, le redko pa lovi ponoči.

Gnezdenje: Gnezdi enkrat letno od aprila do maja v gnezdih, ki si jih uredi v drevesnih duplih, največkrat v opuščenih gnezdih žoln.

Velikost: 15-19 cm

Bivališče: višje ležeči gozdovi, pogosto na gozdni meji

Aktivnost: pretežno podnevi, tudi ponoči

Gnezdo: duplo, redkeje gnezdilnica

Število jajc: 3-10, bela

Tip mladiča: gnezdomec dremavec

Zarod: 1, april

Hrana: mali sesalci in ptice

Status: stalnica ali klatež

Podobne vrste: koconogi čuk

Podobno petje: kalin, veliki skovik

Ogroženost v Sloveniji: V1 - potencialno ogrožena vrsta

Evropski naravovarstveni status: SPEC -

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Zvok, ki ga proizvede komaj za pest velika sova, povzroče pri pticah pevkah pravi kaotični preplah. Razlog tiči v pogostih slabih izkušnjah ptic, da kaj hitro lahko postanejo plen malega skovika. Spravi se celo na velikega detla ali cikovta, ki je za več kot četrtno večji od njega samega. Njegova hrana so tudi mali sesalci in zelo

redko plazilci in žuželke. Presežek plena hrani v skladišču, ki je v duplu, na veji ali v gnezdilnici. Gnezdi navadno v opuščenih duplih velikega ali triprstega detla. Mlad samec s petjem privablja samico v bližini gnezda ali na vhodu v duplo. Kot vabo ji v duplo prinaša hrano in če je uspešen snubec, samica duplo očisti in vanj znese jajca. Mali skovik je za razliko od drugih sov pretežno dnevno aktiven. Samci branijo območje prek celega leta, v jeseni pa se jim pridruži še samica. Skovikova razširjenost je omejena na predele brez prisotnosti njegovih glavnih plenilcev; lesne sove (*Strix aluco*) in skobca (*Accipiter nisus*).

Mali skovik, *Glaucidium passerinum*, (Linnaeus, 1758)

Status: stalnica in klatež

Velikost: 16 – 19 cm, masa 60 – 75 g, razpon kril 38 - 42 cm

Posebnost: najmanjša evropska sova

Značilna barva: po trebuhu je svetel s temnimi lisami, po hrbtu pa rjavo siv z belimi pegami

Spolna dvoličnost: spola se med seboj ločita po velikosti, samec je za 10% večji

Značilna oblika: majhna ploščata glava

Značilno vedenje: za zimsko shrambo si nanosi plena v dupla, kar mu omogoči preživetje v dolgih zimah.

Mali skovik lovi tudi v jutranjem in večernem mraku, v času gnezdenja pa tudi podnevi.

Razširjenost: lokalna

Habitat: visokogorski gozdovi in višje sredogorje, v zadnjih letih naseljuje tudi nižje ležeče gozdove v katerih ni lesne sove, ki je njegova glavna plenilka

Čas gnezdenja: maj, junij

Gnezdišče: drevesna dupla velikega in triprstega detla

Gnezdo: gnezdo ne gradi, tako kot vse sove ne

Jajca: bela, velikost 29/23 mm

Leglo: eno leglo 3 do 7 jajc

Prehrana: male ptice pevke, miši, voluharji, rovke

Ogroženost: potencialno ogrožena vrsta (V1). Ogroža ga pretirana izraba gozda in odstranjevanje odmrlega debelega drevja v katerih so dupla. Na svojem teritoriju potrebuje več dupel, ki jih pozimi uporablja tudi za shrambo. Zanimivo bi bilo vedeti, kako bi sprejemal gnezdilnice, potrebno bi bilo izvesti več poskusov po različnih koncih Slovenije.

Mali skovik uporablja v zimskem času dupla. Mladiči različnih starosti v drevesnem duplu, za shrambo plena, foto: Wikimedia foto: Wikimedia

Speljani mladiči, foto: <http://www.birds.se>

Vrhovi smrek so priljubljena mesta na katerih mali Odrasela ptica ima temno rjav hrbet z belimi skovik opreza za plenom, foto: [Claus Koenig](#) pikami, foto: [Egeeulen](#)

KOČA NA Krvavcu

Vriskarica / *A.spinoletta* (*Anthus spinoletta*)

Velikost: 15-17 cm

Bivališče: gorovja, sladkovodna močvirja

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, na tleh

Število jajc: 4-6, siva, rjavo pikasta

Tip mladiča: gnezdomec

Zarod: 1-2, maj-junij

Status: selivka

Podobne vrste: obalna vriskarica, rjava cipa

Podobno petje: travniška cipa

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Vriskarica je precej zajetna cipa črnorjavimi nogami, ki se od drugih cip loči po hrbtu brez prog in izraziti črni obrvi čez oči. Prebiva na vlažnih visokogorskih travnikih in pašnikih, posejanih z redkimi skalami in balvani. V optimalnem življenjskem prostoru posedajo teritorialni samci po ruševju, ki obkroža gnezditveno prebivališče. V višjih legah izbira prisojne lege, v nižjih živi raje v osojnih. Gnezdo je na tleh, deloma skrito v šopu trave. Pri nas je redka gnezdilka visokogorskega sveta, ki jo najdemo v Julijskih Alpah, Karavankah, Kamniško-Savinjskih Alpah, na Pohorju ter na Snežniku.

Foto: Tone Trbar, drugi

Siva pevka / *P.modularis*

Samec in samica se po barvi perja ne razlikujeta Pogled od spredaj, siv trebuh z rjavimi progami

Siva pevka, *Prunella modularis*, (Linnaeus, 1758)

Status: selivka v Sredozemlje

Velikost: 14 cm, masa 18 - 24 g , razpon kril 21 cm

Posebnost: mešana paritvena strategija mnogoženstva in mnogomoštva. Paritvena strategija je odvisna od količine hrane, v obdobju, ko je hrane dovolj, obvladuje samec območje dveh samic, s katerima se pari. Kadar pa je hrane malo, se lahko v območju samice znajdejo dve majhni območji samcev. Takrat se samica pari z obema samcema, ki jo hranita.

Značilna barva: prsi in glava so modro sivi, hrbet in perutka so rjave s črnimi progastimi vzorci, trebuh je sivo rjav z rjavimi progastimi vzorci. Klun je temen in tenek. Na hitro je siva pevka podobna samici domačega vrabca.

Spolna dvoličnost: spola se med seboj ne razlikujeta

Značilna oblika: oblika telesa je podobna penicam

Značilno vedenje: med iskanjem hrane na tleh se sklonjeno in sunkovito premika, sicer je neopazna ptica

Razširjenost: splošna, od nižin do visokogorja vse do pasu ruševja

Habitat: mešani in iglasti gozdovi z bogato podrastjo, zaraščajoče gozdne jase in gozdni rob

Čas gnezdenja: april, maj in junij

Gnezdišče: gosto grmovje, nizko gosto drevje in mladi iglavci

Gnezdo: osnova gnezda je iz suhih drobnih vejic prepletenih iz mahom, drobno suho travo in puhom. Višina gnezda je od 0,5 do 1,5 metra od tal.

Jajca: svetlo modra, velikost 19/14 mm

Leglo: 2 legli, 4 do 6 jajc, vali samo samica

Prehrana: talni nevretenčarji, žuželke, semena. Na prezimovanju v dolinah Primorja brska pod krmilnico med luščinami sončnic in prosa.

Ogroženost: zaenkrat ni videti ogrožena

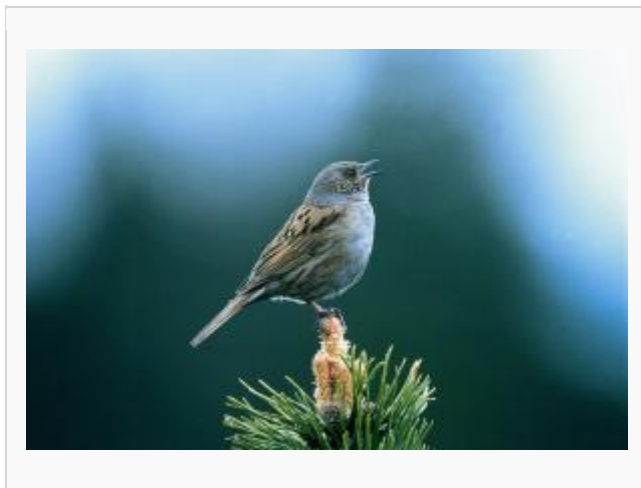
Gnezdo

sive

pevka

Na spomladanski selitvi sivo pevko mnogokrat preseneti pozno pomladno sneženje in ob takih razmerah lahko opazujemo sivo pevko na talnem krmišču in pod krmilnico tudi v osrednji Sloveniji. V bližino naselij jo pritegne vrvež ptic okoli dobro založenih krmilnic

Velikost: 14-15 cm

Bivališče: vrtovi, žive meje, gozdovi, polja

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto, na drevesu ali grmu

Število jajc: 4-5, svetlo modra

Tip mladiča: gnezdomec

Zarod: 2-3, april-maj

Status: stalnica

Podobne vrste: planinska pevka

Evropski naravovarstveni status: Non-SPEC

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Siva pevka je prebivalka listnatih in iglastih gozdov z bogato podrastjo, najraje pa ima goste sestoje mladega smrečja. Veliko časa preživi na tleh, kjer prihuljeno stika za žuželkami ali semeni. Pri tej vrsti se srečamo z mešano paritveno

strategijo, saj je pri njej najti enoženstvo, mnogoženstvo in mnogomoštvo. V obdobju, ko je hrane dovolj, ima samec večje območje. Z njim lahko zajame območji ene ali dveh samic, s katerima se pari. Ko pa je hrane malo, se lahko v območju samice znajdejo dve majhni območji samcev. Takrat se samica pari z obema samcema, ki jo hranita. Njena razprostranjenost se iz Alp vleče v dveh smereh; prek Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp do Pohorja in prek Trnovskega gozda, Krasa in Kočevskega v Belo krajino. Avtor fotografije: Peter Buchner

Komatar / *T.torquatus*

Komatar (*Turdus torquatus*) je ptič iz družine drozgov, ki živi v gozdovih višjih nadmorskih višin Srednje in Severne Evrope.

Telesne značilnosti: Komatar ima videz drozga in je velikosti od 23-27 cm. Po telesni zgradbi je podoben kosu. Samci so v celoti temno-rjave barve, z izjemo bele lise v obliki polmeseca na prsnih in rumenkastega kljuna. Konci kril so srebrnkasti zaradi manjšega števila belih peres. Samice so preprostejše obarvane.

Gnezdenje: V povprečju imajo eden ali dva zaroda v času od meseca aprila do junija. Gnezdo na drevesu je skodeličaste oblike, samica v njem izleže od 3 do 6 jajc.

Življenjski prostor in navade: Komatarji živijo v višje ležečih gozdovih in zato naseljujejo skrajni sever Skandinavije, višavja v Veliki Britaniji ter Irski, gorstva srednje in južne Evrope ter višje lege v Mali Aziji in na Kavkazu. Ustrezajo mu mešani in iglasti gozdovi na višjih nadmorskih višinah vse tja do gozdne meje, kjer se preseli v ruševje. Populacijo komatarjev ocenjujejo na 5.500 do 11.000 parov v Veliki Britaniji ter 180-360 parov na Irskem. 250.000 do 350.000 parov oz. polovica evropske in tretjina svetovne populacije pa domuje v Avstriji in Romuniji.^[2]

Septembra se selijo na jug, prezimujejo pa v Sredozemlju.

Na izpostavljenih mestih, kakor so denimo vrhovi smrek, se oglašajo podobno kakor cararji, cikovti in kosi.

Prehrana: Prehranjujejo se enako kot kosi, se pravi z žuželkami, deževniki in jagodami.

Velikost: 23-25 cm

Bivališče: gorski gozdovi do drevesne meje (alpski iglasti gozdovi in pas ruševja, gorski pašniki s skalnimi balvani in vlažne planine), barja - resave

Aktivnost: dnevna

Gnezdo: skodeličasto; na tleh ali blizu njih, tudi na tramu gorske kočje

Število jajc: 4-5

Tip mladiča: gnezdomec, puhast

Zarod: 1-2

Hrana: deževniki, žuželke, polži, sadje, jagodičje

Status: selivka

Podobne vrste: kos

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Poleti je samec črn, z rjavim odtenkom, z jasnim belim pasom prek spodnjega dela vratu (komat). Nima rumenega očesnega kolobarja kot kos. Na zloženi peruti je vidna srebrnina. Pozimi je samec bolj rjav in imajo po spodnji strani svetel luskast vzorec. Odrasla samica je podobna samcu v zimskem perju. Mladostni so zgoraj rjavi, peresa peruti imajo ozke svetle robove, spodaj pa so močno progasti. Obnašanje je podobno kosovemu, vendar je manj zaupljiv. Leti nizko in precej hitro.

Brezovček / *C. flammea*

Navadni brezovček (*Acanthis flammea*)

Brezovček (*Carduelis -acanthis-flammea*), je klatež, sivorjave barve, drobne postave. Značilno je rdeče čelo in pri samcu tudi rdečkaste prsi. Gnezdi v brezah, vrbah...Zadržuje in hrani se v brezovih, macesnovih in jelšavih drevesih. V času gnezdenja uživa tudi žuželke. Možno ga je zamenjati s čížkom.

Tudi ta vrsta izhaja iz družine liščkov.

Velikost:

13 cm, teža 14 g

Življensko okolje:

brezovi in jelševi gozdovi visokega severa, v Alpah ob drevesni meji, pozimi tudi v nižinah

Značilnosti:

podoben navadnemu repniku, toda s črno pego na grlu, rdečim temenom pri obeh spolih, samec ima rožnato grlo in prsi; je sorodnik repnika; jeseni in pozimi v jatah išče semena v brezovih mačicah

Oglašanje:

nosljajoč "dsei" med letom "dže-dže-dže"

Petje:

dolgo cvrčanje z gostolevski in vmesnimi klici

Gnezdenje:

od maja do julija 1 zarod, gnezdi na drevju, je delna selivka

Planinska kavka / *P.gracullus*

Planinska kavka (*Pyrrhocorax gráculus*) je evrazijska ptica, dobra jadralka, iz družine vranov (Corvidae).

Opis: Ptica je velika 38 cm - tj. približno enako velika kot kavka (*Corvus monedula*). Kljun je rumen in krajši od glave, noge pa so rdeče. Perje je bleščeče črno modro. Značilno oglašanje je »skri«, »ciop«, vznemirjena »kraa«.

Habitat: Stalno naseljuje strma gorska pobočja nad gozdno mejo v evropskem visokogorju, tako jo najdemo v severni Španiji, Pirenejih, Alpah, Apeninih, Korziki, Sloveniji, južnem Balkanu pa tudi v osrednji Aziji in Indiji.

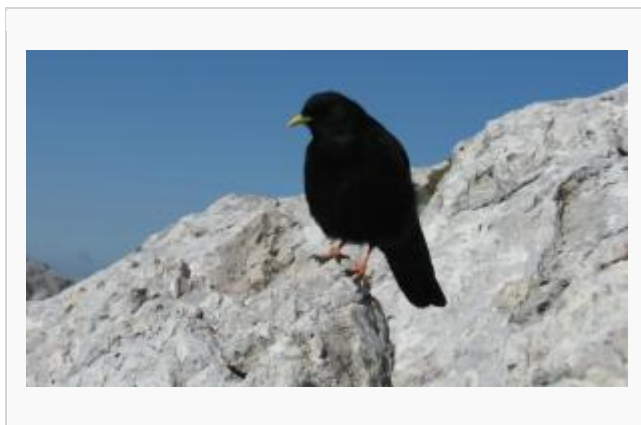
Prehranjevanje: Hrani se z žuželkami, polži, jagodičjem, sadjem, brsti, semeni in drugimi biološkimi odpadki.

Navade, razmnoževanje: Gnezdi v skalnih razpokah. Gnezdo je iz suhljadi, postlano z vlakni, dlako in perjem. Letno ima en zarod. Aprila - maja izleže samica 4-5 (3-6) belkastih jajc z rjavkastimi in svetlosivimi lisami. Valilna doba je 18-19 dni. Vali samica, za gnezdomne mladiče skrbi tudi samec.

Planinska kavka je alpska ptica, ki jo v Sloveniji srečamo skoraj na vsakem vrhu nad 1500m. Kavke, ki so se spoprijateljile s planinci so pravi letalski akrobati. Brez težav leti v močnem vetru in pri tem skoraj ne zamahne s krili. Planinske kavke imajo zelo radi otroci saj jim ob večji vztrajnosti vzame košček kruha celo z roke. Planinske kavke prepoznamo po črni barvi z rumenim kljunom in oranžnimi nogami. Najpogosteje se pojavlja v Karavankah, nekoliko manj pogosta pa je v južnih Julijskih Alpah. Ob lepih sončnih dnevih za njihovo hrano poskrbijo kar planinci, drugače pa se prehranjujejo z majhnimi žuželkami. Gnezdiijo predvsem v skalnih razpokah nad 1500m. Samica v maju ali juniju znese od 4 do 5 jajc.

Planinska kavka

(*Pyrrhocorax graculus*)

Velikost: 36-39 cm

Bivališče: gore

Aktivnost: podnevi

Gnezdo: skodeličasto, v skalni špranji

Število jajc: 3-5, blede modra, rjavo marogasta

Tip mladiča: ni znano

Zarod: 1, april-maj

Status: celoletna vrsta

Podobne vrste: planinska vrana

Evropski naravovarstveni status: SPEC -

Gnezdenje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Pojavljanje:

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Splošen opis vrste

Planinska kavka je družaben, črn vran visokogorja. Pogosto so zelo zaupljive in ob planinskih postojankah človeku jedo kar iz roke. Gnezdi v skalnih stenah v visokogorju, predorih alpskih železnic ali v luknjah med razvalinami. Pozimi in ob slabih vremenskih razmerah pa pride nižje, v alpske doline. V Sloveniji je redka celoletna vrsta.

Planinska lepoticica

Živo rumen kljun in črno perje

Planinska kavka, *Pyrrhocorax graculus*, (Tunstall, 1771)

Status: stalnica, v zimah se umakne v naselja gorskih dolin in v okolico odprtih planinskih koč

Velikost: 38 cm, masa 200 – 230 g, razpon kril 80 cm

Posebnost: naša edina gorska vrsta vrane. Značilnost planinske kavke je, da od vseh ptic gnezdi na najvišjih nadmorskih višinah, od 1300 do 2800 metrov. Hladnemu visokogorskemu podnebjju z majhnim zračnim pritiskom je prilagojena jajčna lupina, katera ima manjše pore kot jajca nižinski ptic, kar ima za posledico manjšo izgubo vlage med dihanjem zarodka v času valjenja. Poleg tega imajo zarodki v jajcih močnejši hemoglobin za bolj učinkovito izkoriščanje kisika.

Značilna barva: vso perje je bleščeče črno, kljun je živo umen, noge so rdeče

Spolna dvoličnost: spola se med seboj ne razlikujeta

Značilna oblika: dolge peruti in rep

Značilno vedenje: ob gorskih kočah in na vrhovih gora je neplašna ptica, ponujeno hrano je z roke

Razširjenost: Julijske, Karavanške in Savinjske Alpe

Habitat: visokogorje nad gozdno mejo

Čas gnezdenja: maj, junij

Gnezdišče: večje luknje in previsi v skalnih stenah

Gnezdo: je grajeno iz suhih vej, postlano s suho travo, mahom, dlako in perjem

Jajca: belkasto rjavkasta s temnejšimi lisami, velikost 38/26 mm

Leglo: 1 leglo, 3 do 5 jajc, vali samo samica

Prehrana: nevretenčarji vseh vrst, mrhovina, plodovi in semena. Ob gorskih kočah in na vrhovih gora jedo kuhinjske in klavne odpadke, od planincev in smučarjev naprosijo kruh, rozine, sir, piškote in čokolado.

Ogroženost: zaenkrat ni videti ogrožena

Fotografije: Wikipedia

Planinska kavka spretno jadra ob strmih skalnih pobočjih

Ob gorskih kočah so tudi planinske kavke redni gostje, prav nič niso plašne, hrano jedo z roke ali izkrožnika, foto. Dare Fekonja

Čas opazovanjanpr.: JAN-DEC ali I. - XII

Status vrste npr.: Stalnica....selivka

Številčnost npr.: številen...redak

Značilnosti za opazovanje npr.: bela peresa v peruti, črna kapica, značilen dolg rep, prekrižan kljun ali rdečina po prsih...